

Fælles Mål

Faghæfte 7

Musik

Fælles Mål – Faghæfte 7 – Musik

Publikationen indgår i Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie som nr. 6-2004

Grafisk tilrettelæggelse: Schwander Kommunikation

1. udgave, 1. oplag, april 2004

ISBN 87-603-2367-1

ISBN (WWW) 87-603-2369-8

ISSN 1399-2260

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie (Online) 1399-7394

Udgivet af Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen, Område for Grundskolen

Bestilles (UVM 5-443) hos:
Undervisningsministeriets forlag
Strandgade 100 D
1401 København K
Tlf. nr.: 3392 5220
Fax nr.: 3392 5219
E-mail: forlag@uvm.dk
eller hos boghandlere

Tryk: Scanprint as

Printed in Denmark 2004

Indhold

4	Forord
5	Indledning
7	Folkeskolens formål
8	Om Fælles Mål
10	Læreplan
10	Signalement af faget
11	Formål for faget
12	Slutmål
12	Efter 6. klassetrin
14	Trinmål
14	Efter 2. klassetrin
15	Efter 4. klassetrin
16	Efter 6. klassetrin
18	Trinmål – synoptisk opstillet
24	Beskrivelser
24	Udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin
25	Udviklingen i undervisningen på 3. og 4. klassetrin
27	Udviklingen i undervisningen på 5. og 6. klassetrin
30	Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet
39	Læseplan
39	1. forløb – 1.-2. klassetrin
41	2. forløb – 3.-4. klassetrin
43	3. forløb – 5.-6. klassetrin
47	Musik som valgfag
48	Læreplan for musik som valgfag
48	Signalement af musik som valgfag
49	Formål for musik som valgfag
50	Slutmål for musik som valgfag
51	Læseplan for musik som valgfag
52	Undervisningsvejledning

Forord

Med fornyelsen af folkeskoleloven har regeringen først og fremmest ønsket at styrke fagligheden. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder, og enhver må kunne danne sig et overblik over, hvilke mål der arbejdes hen mod. Det er en forudsætning for at sikre kvaliteten i folkeskolen.

Jeg har valgt at kalde de nye faghæfter for FÆLLES MÅL. Fælles Mål dækker over de to vigtigste sæt af faglige tekster til skolens fag og emner. For det første de bindende fælles nationale mål i form af fagformål, centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og trinmål samt mål og bindende indholdsbeskrivelser for børnehaveklassen. For det andet de vejledende læseplaner og beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Når de lokale læseplaner og beskrivelser er endeligt godkendt af kommunalbestyrelsen, bliver også de bindende – og dermed fælles – for den enkelte skole.

Fælles Mål har til hensigt at gøre det muligt at følge udviklingen i elevernes kundskabstildesign – fra de starter i børnehaveklassen, til de forlader folkeskolen. I en rummelig folkeskole skal alle børn have mulighed for at lære så meget som muligt. Skolens undervisning skal fortsat tage udgangspunkt i det enkelte barns styrkeområder, samtidig med at barnet bringes frem mod de fælles mål. Netop derfor er det helt afgørende, at lærerne og børnehaveklasselederne fortsat har frihed til – og dermed også ansvar for – at tilrettelægge undervisningen, så den tilgodeser den enkelte elev.

Folkeskolens formålsparagraf udtrykker fortsat på meget fin vis folkeskolens værdigrundlag og angiver den overordnede indholdsramme for skolens arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling. Det handler om at lære noget, og det handler om at udvikle sig som menneske.

Det er i den enkelte kommune og på den enkelte folkeskole, at kvaliteten i folkeskolen skabes. Dette kan kun ske i et frugtbart samarbejde mellem lærere, børnehaveklasseledere, pædagoger, skolens øvrige medarbejdere og ledelse. Skolen har en væsentlig plads at udfylde i det enkelte barns liv, og et godt samarbejde med forældrene er en forudsætning for, at skolen kan løse sine opgaver.

Jeg håber, at de nye Fælles Mål hæfter bliver et godt værktøj i dagligdagen på skolerne.

ULLA TØRNÆS
Undervisningsminister

Indledning

Fælles Mål for undervisningen kan medvirke til at styrke kvaliteten i folkeskolen på en række områder. Trinmål og slutmål kan give lærerne et klart og tydeligt billede af, hvad eleverne skal lære, uden at der tages stilling til hvordan. Trinmål og slutmål er samtidig et dialogværktøj mellem lærer og elev, lærere indbyrdes, mellem skoleleder og lærerteam samt mellem skole og hjem.

De fælles mål skal sikre en fælles folkeskole. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder. Målbeskrivelserne skal endvidere hjælpe lærere, forældre og elever med at være opmærksomme på, om en elev har brug for større udfordringer, støtte eller særlig opmærksomhed. Målene er således i høj grad et værktøj, der fremmer undervisningsdifferentiering.

Fælles Mål er en videreudvikling af Klare Mål. Det arbejde, som skolerne har iværksat med at planlægge undervisning ud fra målbeskrivelser, kan fortsætte. Tidligere kunne kommunerne vælge at gøre Undervisningsministeriets vejledende delmål til deres egne eller fastsætte egne delmål. Det nye er, at alle kommuner og skoler fremover skal følge de samme trinmål. Dertil kommer, at børnehaveklassens mål og indhold er blevet præciseret, således at der nu er fælles regler for, hvad børnene skal lære i børnehaveklassen. Hermed har børnehaveklassens undervisning fået vilkår, som er sammenlignelige med undervisningen på de efterfølgende klassetrin.

I forbindelse med revisionen af faghæfterne indføres to nye begreber: Læreplan og Undervisningsvejledning (tidligere: Vejledning). Læreplanen indeholder en præambel (et signalement af faget), fagets formål, CKF/slutmål, trinmål, vejledende beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål samt den vejledende læseplan. Undervisningsvejledningen indeholder som hidtil en vejledning i form af en række råd og vink til undervisningen. De to begreber – læreplan og undervisningsvejledning – er valgt for at skabe overensstemmelse i sprogbrug mellem folkeskole og ungdomsuddannelse med henblik på at fremme samarbejdet og kontinuiteten i uddannelsessystemet.

I forbindelse med omdannelsen af delmål til trinmål er der foretaget visse konsekvensrettelser i de vejledende læseplaner. De overskrifter, som de centrale kundskabs- og færdighedsområder er bygget op om, kan fremover genfindes i læseplanerne.

Som noget nyt skal kommunerne udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Ifølge folkeskoleloven udsender undervisningsministeren et vejledende materiale til understøttelse af disse beskrivelser. Materialet er indeholdt i læreplanen for det enkelte fag.

Skolernes arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling skal også videreføres. Forpligtelsen er nu indskrevet i selve folkeskoleloven.

KIM MØRCH JACOBSEN
Uddannelsesdirektør

Folkeskolens formål

Fra bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 870 af 21. oktober 2003

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

§ 2. Folkeskolen er en kommunal opgave. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at alle børn i kommunen sikres vederlagsfri undervisning i folkeskolen. Kommunalbestyrelsen fastlægger, jf. § 40, mål og rammer for skolernes virksomhed inden for denne lov.

Stk. 2. Den enkelte skole har inden for de givne rammer ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, jf. § 1, og fastlægger selv undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Stk. 3. Elever og forældre samarbejder med skolen om at leve op til folkeskolens formål.

Om Fælles Mål

Med Lov om ændring af lov om folkeskolen af 30. april 2003 fastsættes fælles nationale mål for undervisningen. Det indebærer, at undervisningsministeren – i lighed med tidligere – fastsætter regler om formålet med undervisningen og om centrale kundskabs- og færdighedsområder, dvs. slutmål, for alle folkeskolens 42 fag og emner.

Endvidere fastsætter undervisningsministeren som noget nyt bindende mål – trinmål – på bestemte klassetrin. Trinmålene fastsættes, hvor det er pædagogisk begrundet ud fra det enkelte fags vejledende timetal, opbygning og progression.

Folkeskolens formål						
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fagets formål
						CKF slutmål
						Trinmål
						Beskrivelser
						Læseplan
						Undervisningsvejledning

Slutmål og trinmål angiver fælles nationale mål for, hvad undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig af kundskaber og færdigheder i faget eller emnet, henholdsvis ved afslutningen af undervisningen og ved afslutningen af bestemte klassetrin.

Slutmålene – eller de centrale kundskabs- og færdighedsområder – er de langsigtede mål, som skal fungere som pejlemærker for undervisningen i hele forløbet. Trinmålene er de kortsigtede mål, som anvendes i forbindelse med planlægning og evaluering af undervisningen, som dialogredskab og som områder i forbindelse med vurderingen af elevens udbytte af undervisningen.

Ved udformningen af trinmål er der taget udgangspunkt i de vejledende delmål fra Klare Mål. Der er dog sket nogle justeringer som følge af, at minimumstimetallet øges, at der er kommet et minimumstimetal i visse fag, og at der i visse fag sker en ændring i begyndelses- og sluttidspunktet.

Undervisningsministeren udsender vejledende læseplaner, der angiver indholdet i undervisningen. Kommunalbestyrelsen godkender efter indstilling fra skolebestyrelsen skolens læseplaner.

Som et nyt element i det faglige hierarki skal kommunen udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Beskrivelserne anvendes som et redskab i lærernes planlægning af undervisningen og i samarbejdet om fag og tværfaglige forløb med henblik på at understøtte den enkelte elevs udvikling og behov.

Undervisningsministeren udsender vejledende beskrivelser. Kommunalbestyrelsen godkender beskrivelserne efter indstilling fra skolebestyrelsen.

Med fornyelsen af folkeskoleloven har undervisningsministeren hjemmel til at fastsætte en indholdsbeskrivelse, der angiver mål for børnehaveklassen. Mål og indhold for børnehaveklassen er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Fagenes teksthierarki

1993-loven	Klare Mål	Fælles Mål	
Formål CKF (Prøvebestemm.)	Formål CKF (Slutmål) (Prøvebestemm.)	Formål Slutmål – CKF Trinmål (Prøvebestemm.)	Centrale bestemmelser
Læseplaner	Delmål Læseplaner Elevens alsidige	Beskrivelser Læseplaner Elevens alsidige	Lokale bestemmelser
Vejledning	Vejledning	Undervisnings- vejledning	Vejledende tekster

Undervisningsministeren udsender endvidere et vejledende materiale om beskrivelsen af elevernes alsidige personlige udvikling med udgangspunkt i folkeskolens formålsparagraf. Kommunalbestyrelsen skal sikre, at hensynet til elevernes alsidige personlige udvikling er tilgodeset gennem beskrivelser i læseplanerne eller på anden hensigtsmæssig måde. “Elevernes alsidige personlige udvikling” er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Formål – fag og alsidig personlig udvikling

Mange måder at lære på			Lyst til at lære				At lære sammen med andre		
Folkeskolens formål									
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag

I praksis udmøntes undervisningsministerens hjemmel til at udsende bindende og vejledende faglige tekster ved dels at udsende 25 faghæfter – hvoraf dette hæfte er ét af dem – dels ved at oprette en hjemmeside for alle fag og emner:

<http://www.faellesmaal.wm.dk>

Læreplan for musik består af:

- **Signalement**
- **Formål**
- **Slutmål**
- **Trinmål**
- **Beskrivelser**
- **Læseplan**

Signalement af faget

Der undervises i musik på 1.-6. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

Musikudøvelse

Musikalsk skaben

Musikforståelse.

I musik skal de grundlæggende kundskaber og færdigheder i hvert af de tre områder udvikles som en helhed på alle fagets klassetrin både i faget musik, og når musik indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne får mulighed for at

- opleve, forstå og blive fortrolige med musik som lyttende, som skabende og som udøvende med særlig vægt på det vokale
- deltage i et musikalsk fællesskab
- anskue musik i historiske, kulturelle og samfundsmæssige perspektiver.

Formål for faget

Formålet med undervisningen i musik er, at eleverne udvikler deres evne til at opleve musik og til at udtrykke sig i og om musik. Undervisningen skal bibringe dem forudsætninger for livslang og aktiv deltagelse i musiklivet og for selvstændigt at kunne forholde sig til samfundets mangeartede musiktilbud.

Stk. 2. Gennem aktiv og skabende beskæftigelse med musik skal undervisningen medvirke til elevernes følelsesmæssige og intellektuelle udvikling, udvikling af koncentration og motorik samt øge deres forståelse af sig selv som en del af et fællesskab.

Stk. 3. Undervisningen skal fremme elevernes forståelse af dansk og udenlandsk musiktradition som en del af kulturlivet, dels således som den indgår i det aktuelle samfundsliv, dels i dens historiske perspektiv.

Slutmål

Efter 6. klassetrin

Musikudøvelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- deltage aktivt i fælles musikalsk udfoldelse i sang, spil og bevægelse
- synge et alsidigt repertoire af sange og salmer, såvel ældre som nyere
- synge med bevidsthed om god intonation og klang
- deltage i vokal flerstemmighed
- anvende et bredt udvalg af musikinstrumenter og musiklokalets tekniske udstyr
- deltage i sammenspil med opmærksomhed på det musikalske udtryk
- spille enkle melodier og stemmer efter gehør og med støtte af notation
- deltage i bevægelsesaktiviteter og i fællesdans af dansk og udenlandsk oprindelse.

Musikalsk skaben

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende krop, stemme, musikinstrumenter og andre klangkilder i skabende musikalsk arbejde
- producere små lydforløb, lydillustrationer og klangkulisser over fortællinger, eventyr, digte eller historier
- udføre enkel rytmisk eller melodisk improvisation
- komponere enkle melodier eller små musikstykker
- sammensætte forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre
- drøfte et musikalsk arrangement med andre og give idéer til dets udførelse.

Musikforståelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lytte åbent og opmærksomt til indspillet og levende fremført musik
- udtrykke deres oplevelse af musik i ord, billeder og bevægelse
- gøre rede for forskelligartede musikstykkers form- og udtryksforløb
- anvende elementære musikteoretiske begreber
- anvende notation som hjælp til at skabe sig overblik over sammenhæng og formforløb i et musikstykke

Slutmål

- genkende forskellige instrumenters klang, beskrive deres virkemåde og gøre rede for deres funktion i sammenspilsrelationer
- identificere vigtige kendetegn ved musik fra udvalgte musikhistoriske perioder og forskellige kulturkredse, først og fremmest den vesterlandske
- samtale om musikkens forskelligartede funktioner og virkninger i samfundslivet og i forhold til den enkelte.

Trinmål

Efter 2. klassetrin

Musikudøvelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- deltage opmærksomt i legende musikalsk udfoldelse
- følge og holde en puls
- synge med på et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer med vægt på børnesange samt årstids- og højtidsange
- fremsige et udvalg af rim og remser
- synge med god intonation i større grupper
- synge efter anvisninger på tempo, toneleje og udtryk
- anvende forskellige musikinstrumenter som ledsagelse til leg og sang
- deltage i sammenspil med enkle rytmiske og melodiske figurer
- deltage i en række sanglege og bevægelseslege.

Musikalsk skaben

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende krop, stemme og forhåndenværende klangkilder i skabende musikalsk arbejde
- producere lydillustrationer og klangkulisser over rim, remser, eventyr eller egne fortællinger
- udføre enkle rytmiske improvisationer med ledsagelse af grundpuls
- synge korte melodiske improvisationer med eller uden tekst
- komponere små rim, remser og sange
- deltage i forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre.

Musikforståelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lytte opmærksomt til korte musikstykker, der associerer til noget konkret
- udtrykke oplevelse af musik i ord, billeder og bevægelse
- udtrykke elementer i et musikstykke i leg og dramatisering
- bedømme, hvilken af to toner, der er højest, samt om en tonerække går op eller ned
- kende forskel på puls og rytme
- høre forskel på dur og mol
- anvende notation til rytme og lyd

Trinmål

- genkende klangen af størstedelen af musiklokalets instrumenter
- forstå, at der er forskellige musikgenrer
- forstå, at musik bruges i mange sammenhænge.

Efter 4. klassetrin

Musikudøvelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- deltage opmærksomt og med bevidsthed om egen rolle i fælles musikalsk udfoldelse
- synge et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer
- bruge en sangbog og gøre rede for dens opbygning
- synge med god intonation og klang samt tydelig tekstudtale i mindre grupper
- fastholde en enkel over- eller understemme sammen med andre i flerstemmig sang
- deltage i fremførelse af enkelt opbyggede talekorsatser
- anvende musikinstrumenter fra forskellige instrumentgrupper i enkle sammen-spilsarrangementer
- anvende et relevant instrument i forbindelse med melodispil
- deltage i sammenspil med varierede modstemmer og rytmer
- spille enkle melodier efter gehør og med støtte af notation
- deltage i en række lettere fællesdanser.

Musikalsk skaben

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende krop, stemme, musikinstrumenter og andre klangkilder i skabende musikalsk arbejde
- producere lydillustrationer og klangkulisser over fortællinger, eventyr, digte eller historier
- udføre enkle rytmiske eller melodiske improvisationer som del af et musikalsk forløb
- komponere små melodier med udgangspunkt i sangstemmen ved hjælp af musikinstrumenter eller på computer
- sammensætte enkle forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre
- arrangere musikalske forløb sammen med andre.

Trinmål

Musikforståelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lytte opmærksomt til musik med tydelige karakteristika
- udtrykke oplevelse af musik nuanceret og bevidst i ord, billeder og bevægelse
- gøre rede for formforløb og stemning i små musikstykker på baggrund af musikalske elementer som dynamik, klangfarve og motiver
- vurdere relationen mellem tekst og melodi i sange fra det almindelige repertoire
- forstå begreber som frase og motiv, der har tilknytning til melodiopbygning
- kende forskel på melodi og akkompagnement
- anvende de erhvervede musikteoretiske begreber i samtale om musik ved musikudøvelse og musiklytning
- anvende notation som hjælp til at forstå den rytmiske eller melodiske udvikling i en enkelt stemme
- vise kendskab til lydannelsen på og genkende klangen af et udvalg af musikinstrumenter
- vise kendskab til musikeksempler, som repræsenterer et genre- og stilmæssigt varieret repertoire fra især den vesterlandske musikkultur, og nogle centrale skikkelser med tilknytning til den valgte musik
- samtale om musikkens funktion i forskellige sammenhænge bl.a. ved fester og religiøse handlinger og i medier.

Efter 6. klassetrin

Musikudøvelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- deltage lyttende og medskabende i fælles musikalsk udfoldelse
- synge et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer samt sange på andre sprog, først og fremmest engelsk, norsk og svensk
- synge med god intonation og klang samt tydelig tekstudtale såvel med som uden mikrofon
- deltage i flerstemmig sang med opmærksomhed på det musikalske udtryk
- deltage i fremførelse af talekorsatser af sammensat karakter
- anvende et bredt udvalg af musikinstrumenter fra forskellige instrumentgrupper i sammenspilsarrangementer
- anvende et relevant instrument i forbindelse med akkordspil
- betjene musiklokalets tekniske anlæg
- deltage i sammenspil i forskellige genrer og stilarter

Trinnål

- være opmærksom på det musikalske udtryk i sammenspillet
- bruge notation som støtte for musikudøvelsen
- deltage i fællesdans fra forskellige kulturer.

Musikalsk skaben

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende krop, stemme, musikinstrumenter og andre klangkilder, herunder computer, i skabende musikalsk arbejde
- producere lydforløb, lydillustrationer og klangkulisser over fortællinger, eventyr, digte eller historier
- udføre fri rytmisk eller melodisk improvisation over en fastlagt akkordfølge
- komponere enkle melodier eller små musikstykker, bl.a. ved hjælp af computer
- sammensætte forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre
- drøfte musikalske arrangementer med andre og give idéer til deres udførelse.

Musikforståelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lytte opmærksomt og med forståelse til musik i forskellige genrer og stilarter
- lytte til levende, professionelt fremført musik med forståelse for koncertsituationen
- fortolke et stykke musik gennem selvvalgte udtryksformer
- gøre rede for formforløb og stemning i musikstykker i forbindelse med udøvelse og lytning
- anvende enkle akkordmønstre efter anvisning
- anvende notation som hjælp til at få overblik over sammenhæng og formforløb i et musikstykke med flere stemmer
- genkende klang og beskrive virkemåde af en varieret række af instrumenter og gøre rede for deres roller i sammenspilsrelationer
- identificere vigtige træk ved musik fra udvalgte perioder i den vesterlandske musikkultur og vise kendskab til nogle centrale musikhistoriske skikkelser med tilknytning til disse perioder
- vise kendskab til musik fra andre kulturer
- samtale om musikkens funktion og virkning som samlende, stemningsskabende, opildnende og manipulerende
- samtale om, hvordan musik optræder både som kunstnerisk udtryk og som vare.

Trinnål – synoptisk opstillet

Musikudøvelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 4. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> • deltage opmærksomt i legende musikalsk udfoldelse • følge og holde en puls 	<ul style="list-style-type: none"> • deltage opmærksomt og med bevidsthed om egen rolle i fælles musikalsk udfoldelse
<ul style="list-style-type: none"> • synge med på et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer med vægt på børnesange samt årstids- og højtidsange • fremsige et udvalg af rim og remser 	<ul style="list-style-type: none"> • synge et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer • bruge en sangbog og gøre rede for dens opbygning
<ul style="list-style-type: none"> • synge med god intonation i større grupper • synge efter anvisninger på tempo, toneleje og udtryk 	<ul style="list-style-type: none"> • synge med god intonation og klang samt tydelig tekstudtale i mindre grupper
	<ul style="list-style-type: none"> • fastholde en enkel over- eller understemme sammen med andre i flerstemmig sang • deltage i fremførelse af enkelt opbyggede talekorsatser
<ul style="list-style-type: none"> • anvende forskellige musikinstrumenter som ledsagelse til leg og sang 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende musikinstrumenter fra forskellige instrumentgrupper i enkle sammenspilsarrangementer • anvende et relevant instrument i forbindelse med melodispil
<ul style="list-style-type: none"> • deltage i sammenspil med enkle rytmiske og melodiske figurer 	<ul style="list-style-type: none"> • deltage i sammenspil med varierede modstemmer og rytmer
	<ul style="list-style-type: none"> • spille enkle melodier efter gehør og med støtte af notation
<ul style="list-style-type: none"> • deltage i en række sanglege og bevægelseslege 	<ul style="list-style-type: none"> • deltage i en række lettere fællesdansen

Trinmål – synoptisk opstillet

Musikudøvelse

	Efter 6. klassetrin
	<ul style="list-style-type: none"> • deltage lyttende og medskabende i fælles musikalsk udfoldelse
	<ul style="list-style-type: none"> • synge et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer samt sange på andre sprog, først og fremmest engelsk, norsk og svensk
	<ul style="list-style-type: none"> • synge med god intonation og klang samt tydelig tekstudtale såvel med som uden mikrofon
	<ul style="list-style-type: none"> • deltage i flerstemmig sang med opmærksomhed på det musikalske udtryk • deltage i fremførelse af talekorsatser af sammensat karakter
	<ul style="list-style-type: none"> • anvende et bredt udvalg af musikinstrumenter fra forskellige instrumentgrupper i sammenspilsarrangementer • anvende et relevant instrument i forbindelse med akkordspil • betjene musiklokalets tekniske anlæg
	<ul style="list-style-type: none"> • deltage i sammenspil i forskellige genrer og stilarter • være opmærksom på det musikalske udtryk i sammenspillet
	<ul style="list-style-type: none"> • bruge notation som støtte for musikudøvelsen
	<ul style="list-style-type: none"> • deltage i fællesdanske fra forskellige kulturer

Trinmål – synoptisk opstillet

Musikalsk skaben

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 4. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> • anvende krop, stemme og forhåndenværende klangkilder i skabende musikalsk arbejde 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende krop, stemme, musikinstrumenter og andre klangkilder i skabende musikalsk arbejde
<ul style="list-style-type: none"> • producere lydillustrationer og klangkulisser over rim, remser, eventyr eller egne fortællinger 	<ul style="list-style-type: none"> • producere lydillustrationer og klangkulisser over fortællinger, eventyr, digte eller historier
<ul style="list-style-type: none"> • udføre enkle rytmiske improvisationer med ledsagelse af grundpuls • synge korte melodiske improvisationer med eller uden tekst 	<ul style="list-style-type: none"> • udføre enkle rytmiske eller melodiske improvisationer som del af et musikalsk forløb
<ul style="list-style-type: none"> • komponere små rim, remser og sange 	<ul style="list-style-type: none"> • komponere små melodier med udgangspunkt i sangstemmen ved hjælp af musikinstrumenter eller på computer
<ul style="list-style-type: none"> • deltage i forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre 	<ul style="list-style-type: none"> • sammensætte enkle forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre
	<ul style="list-style-type: none"> • arrangere musikalske forløb sammen med andre

Trinmål – synoptisk opstillet

Musikalsk skaben

	Efter 6. klassetrin
	<ul style="list-style-type: none"> • anvende krop, stemme, musikinstrumenter og andre klangkilder, herunder computer, i skabende musikalsk arbejde
	<ul style="list-style-type: none"> • producere lydforløb, lydillustrationer og klangkulisser over fortællinger, eventyr, digte eller historier
	<ul style="list-style-type: none"> • udføre fri rytmisk eller melodisk improvisation over en fastlagt akkordfølge
	<ul style="list-style-type: none"> • komponere enkle melodier eller små musikstykker, bl.a. ved hjælp af computer
	<ul style="list-style-type: none"> • sammensætte forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre
	<ul style="list-style-type: none"> • drøfte musikalske arrangementer med andre og give idéer til deres udførelse

Trinmål – synoptisk opstillet

Musikforståelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 4. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> • lytte opmærksomt til korte musikstykker, der associerer til noget konkret 	<ul style="list-style-type: none"> • lytte opmærksomt til musik med tydelige karakteristika
<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke oplevelse af musik i ord, billeder og bevægelse 	<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke oplevelse af musik nuanceret og bevidst i ord, billeder og bevægelse
<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke elementer i et musikstykke i leg og dramatisering 	<ul style="list-style-type: none"> • gøre rede for formforløb og stemning i små musikstykker på baggrund af musikalske elementer som dynamik, klangfarve og motiver • vurdere relationen mellem tekst og melodi i sange fra det almindelige repertoire
<ul style="list-style-type: none"> • bedømme, hvilken af to toner, der er højest, samt om en tonerække går op eller ned • kende forskel på puls og rytme • høre forskel på dur og mol 	<ul style="list-style-type: none"> • forstå begreber som frase og motiv, der har tilknytning til melodiopbygning • kende forskel på melodi og akkompagnement • anvende de erhvervede musikteoretiske begreber i samtale om musik ved musikudøvelse og musiklytning
<ul style="list-style-type: none"> • anvende notation til rytme og lyd 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende notation som hjælp til at forstå den rytmiske eller melodiske udvikling i en enkelt stemme
<ul style="list-style-type: none"> • genkende klangen af størstedelen af musiklokalets instrumenter 	<ul style="list-style-type: none"> • vise kendskab til lyddannelsen på og genkende klangen af et udvalg af musikinstrumenter
<ul style="list-style-type: none"> • forstå, at der er forskellige musikgenrer 	<ul style="list-style-type: none"> • vise kendskab til musikeksempler, som repræsenterer et genre- og stilmæssigt varieret repertoire fra især den vesterlandske musikkultur, og nogle centrale skikkelser med tilknytning til den valgte musik
<ul style="list-style-type: none"> • forstå, at musik bruges i mange sammenhænge 	<ul style="list-style-type: none"> • samtale om musikkens funktion i forskellige sammenhænge bl.a. ved fester og religiøse handlinger og i medier

Trinmål – synoptisk opstillet

Musikforståelse

	Efter 6. klassetrin
	<ul style="list-style-type: none"> • lytte opmærksomt og med forståelse til musik i forskellige genrer og stilarter • lytte til levende, professionelt fremført musik med forståelse for koncertsituationen
	<ul style="list-style-type: none"> • fortolke et stykke musik gennem selvvalgte udtryksformer
	<ul style="list-style-type: none"> • gøre rede for formforløb og stemning i musikstykker i forbindelse med udøvelse og lytning
	<ul style="list-style-type: none"> • anvende enkle akkordmønstre efter anvisning
	<ul style="list-style-type: none"> • anvende notation som hjælp til at få overblik over sammenhæng og formforløb i et musikstykke med flere stemmer
	<ul style="list-style-type: none"> • genkende klang og beskrive virkemåde af en varieret række af instrumenter og gøre rede for deres roller i sammenspilsrelationer
	<ul style="list-style-type: none"> • identificere vigtige træk ved musik fra udvalgte perioder i den vesterlandske musik-kultur og vise kendskab til nogle centrale musikhistoriske skikkelser med tilknytning til disse perioder • vise kendskab til musik fra andre kulturer
	<ul style="list-style-type: none"> • samtale om musikkens funktion og virkning som samlende, stemningsskabende, opildnende og manipulerende • samtale om, hvordan musik optræder både som kunstnerisk udtryk og som vare

Beskrivelser

Udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin

Musikudøvelse

Undervisningen tager udgangspunkt i børns umiddelbare lyst til at bruge krop og stemme.

Lege og legelignende aktiviteter, der udvikler elevernes pulsfornemmelse, opmærksomhed og samarbejde, indgår som et væsentligt element i undervisningen især i første del af forløbet. Elevernes pulsfornemmelse opbygges ved instrumentledsagelse til de vokale aktiviteter samt gennem rytmelege, sanglege og danse.

Med henblik på at styrke elevernes bevidsthed om egen stemme og sikkerhed i intonation foregår fællessangen fortrinsvis uakkompagneret eller med diskret akkompagnement. Sangene synges i et passende lyst stemmeleje afpasset efter deres karakter, og eleverne opfordres jævnlige til at synge små solistiske passager. Elevernes intonation styrkes gennem arbejde med vekselsang og ekkosang.

Det er vigtigt for elevernes stemmebevidsthed, at de udfolder sig kreativt, legende og eksperimenterende med stemmens mangfoldige udtryksmuligheder.

Musikalsk skaben

Undervisningen tager udgangspunkt i børns nysgerrighed og åbenhed over for lyd og lydforløb. Det er vigtigt, at det skabende arbejde foregår inden for tydelige rammer. Eleverne eksperimenterer med forskellige klangkilder og deres lyd kvaliteter. Senere i forløbet udvælger og sammensætter eleverne lyde til lydillustrationer og klangkulisser. Der arbejdes både med klangflader og pulsfaste lydforløb.

For at bevidstgøre eleverne om forskellige form-, klang- og udtryksmæssige kvaliteter vænnes de til at tale om resultaterne af de skabende processer, og der arbejdes gradvist med at fastholde dele af elevernes improvisationer som begyndende komposition.

Musikforståelse

Undervisningen tager udgangspunkt i børns lyst til at forholde sig aktivt handlende til musik. For at eleverne kan overskue musikkens forløb og bevare opmærksomheden, bør de musikeksempler, der præsenteres, som hovedregel være korte og indeholde tydelige strukturtræk. Undervisningen i musikforståelse bygger overvejende på aktiviteter som lyttelege, gættelege og imitationslege.

Beskrivelser

Når eleverne udtrykker musikoplevelse i ord, billeder og bevægelse, vil de ofte være styret af deres associationer frem for opmærksomhed på musikkens strukturelle egenskaber. Der tales om sammenhængen mellem de forskellige tolkningsudtryk og forhold i musikken.

De grundlæggende musikalske elementer gøres konkrete for eleverne gennem lege og i forbindelse med musikudøvelse.

Gennem visualisering af forskellige lydforløb udvikler eleverne forståelse for, at musikalske forløb kan skrives ned på forskellig måde.

Udviklingen i undervisningen på 3. og 4. klassetrin

Musikudøvelse

Arbejdet med musikudøvelse skal ud over det teknisk-musikalske også skærpe elevernes bevidsthed om den enkeltes betydning for det musikalske fællesskab, herunder vigtigheden af, at forskellige roller varetages på lige fod.

I sangrepertoiret indgår væsentlige sange fra den kulturelle tradition, også selvom sangteksterne ikke umiddelbart er let forståelige for eleverne.

Eleverne bevidstgøres efterhånden om, at sange alt efter deres karakter fordrer forskellig stemmekvalitet, udtryk og sangstil. Der arbejdes med at udvide stemmens ambitus (toneomfang) og at bruge kroppen hensigtsmæssigt til støtte for sangstemmen. De rytmisk prægede sange forstærkes i stigende omfang med mikrofon.

I arbejdet med at styrke intonation og stemmekvalitet synger eleverne i mindre grupper. Det sker typisk i forbindelse med sammenspil og den almindelige fællessang, hvor nogle vers kan udpeges som gruppevers. Arbejdet med flerstemmig sang udvikles fra anvendelse af enkle overstemmer i form af korte strofer til over- eller understemmer af mere selvstændig karakter.

Eleverne spiller sammen i såvel større som mindre grupper, og de får erfaring med spil på forskellige instrumenter. Den enkelte skal dog også have lov til at blive mere fortrolig med et enkelt instrument, bl.a. i forhold til melodispil og brug af notation.

Arbejde med traditionelle og rytmiske fællesdanse er med til at stimulere elevernes musikoplevelse, musikalitet, fællesskab og samarbejde.

Beskrivelser

Musikalsk skaben

Musikinstrumenter indgår i stigende omfang i det skabende musikalske arbejde. Også computeren bør inddrages.

Den skabende proces sker fortsat inden for tydelige rammer for form, klang og udtryk. Disse rammer er eleverne i nogen udstrækning med til at fastlægge.

I forbindelse med melodisk komposition arbejder eleverne enkeltvis eller i mindre grupper, så hver enkelt kan præge arbejdet. Sangstemmen vil for mange elever være det sikreste kompositionsredskab.

Computerens muligheder som kompositionsværktøj inddrages efterhånden i arbejdet.

Improvisation knyttes til musikudøvelsen, fx i form af mellemspill eller improvisationsvers.

Begyndende arrangement med afprøvning af forskellige forspil, instrumentsammensætninger og sammensatte formforløb knyttes ligeledes til musikudøvelsen.

Musikforståelse

De musikeksempler, der præsenteres for eleverne, skal fortsat være forholdsvis korte med klare strukturelle særpræg. Præsentationen sker hovedsageligt gennem elektroniske medier, men indimellem også som levende musik.

Eleverne vil fortsat udtrykke deres musikoplevelse ud fra associationer, men opmærksomheden rettes i stigende omfang mod væsentlige strukturelle træk ved musikken.

I forbindelse med musiklytning og gennem lærerens fortælling får eleverne et begyndende indblik i musikkens historie.

Arbejdet med musicklære bør i høj grad knyttes til elevernes musikudøvelse. I valg af musikalsk indhold skal der derfor tages højde for, at musicklæren tilgodeses. Almindelig musikalsk fagterminologi indføres og anvendes efterhånden i alle sammenhænge i musikundervisningen.

I forbindelse med musikudøvelse får eleverne kendskab til skolens musikinstrumentarium, mens kendskab til et bredere udvalg af instrumenter knyttes til musik, der præsenteres indspillet, ved gæstelærer eller ved skolekoncerter.

Med udgangspunkt i elevernes oplevelser og erfaringer med musik i forskellige sammenhænge gøres de bevidste om, at musik har en betydning og spiller en rolle både i den enkeltes liv og i samfundslivet.

Udviklingen i undervisningen på 5. og 6. klassetrin

Musikudøvelse

Eleverne er i dette forløb med til at vælge en del af det musikalske stof, og i stigende grad er det dem, der sammen finder frem til den fælles musikalske tolkning, fx karakterudtryk, klangbalance og eventuel instrumentation.

I sangrepertoiret medtages fortsat væsentlige sange fra den kulturelle tradition.

I stigende grad afprøver eleverne de forskellige sang- og klangidealer, som er egnede til at fremme det musikalske udtryk. I det hele taget bør elevernes bevidsthed om kvaliteten i det musikalske udtryk prioriteres højt.

Eleverne spiller fortsat sammen i større og mindre grupper, hvor principielt alle instrumenter kan inddrages. Blandt andet opmuntres eleverne til indimellem at medbringe instrumenter, der dyrkes i fritiden. I forbindelse med sammenspil og korsang opfordres eleverne til at påtage sig solistopgaver.

Akkordspil på instrumenter som fx ukulele, guitar og tangentinstrumenter indgår i øget omfang.

Eleverne arbejder i stigende grad med musikalsk notation for at kunne deltage så selvstændigt som muligt i musikudøvelsen.

Det musikalske stof, der synges og spilles, bør repræsentere en bred vifte af genrer og stilarter.

Musikalsk skaben

Elevernes lydformningsprægede arbejde med udgangspunkt i litterære eller andre forlæg får i stigende grad præg af selvstændige lydforløb.

I arbejdet med at sammensætte forløb med forskellige kunstneriske udtryksformer skal eleverne have mulighed for at tage udgangspunkt i et personligt engagement, en intens oplevelse, en særlig stemning eller følelse. Arbejdet hermed kan med fordel foregå tværfagligt.

De skabende aktiviteter med improvisation, komposition og arrangement skal fortsat være integreret i musikudøvelsen. Eleverne kvalificerer løbende hinandens musikalsk skabende arbejde gennem diskussioner, kommentarer og forslag.

Beskrivelser

Musikforståelse

Eksemplerne til musiklytning består af længere musikstykker og repræsenterer varierede genrer og stilarter. Det tilstræbes, at eleverne jævnligt oplever levende musik.

Musiklytningen ledsages af opgaver, der kan være af analytisk karakter, men også udfordre til tolkning i andre udtryksformer. De valgte udtryksformer begrundes og evalueres.

Undervisning i elementær musiklære er fortsat tæt knyttet til musikudøvelse. Musikalsk notation inddrages i stigende omfang i form af partitur, enten i traditionel nodeskrift eller i grafisk notation.

Eleverne øger deres instrumentkendskab i forbindelse med musikudøvelse og i nogen grad musiklytning. I dette forløb lægges der især vægt på, hvordan de forskellige instrumenter bidrager til den musikalske helhed.

Eleverne øger deres musikhistoriske indsigt gennem projektlignende forløb, der sætter fokus på udvalgte musikhistoriske perioder. Sådanne forløb kan med fordel gøres tværfaglige.

Den vesterlandske musikkultur sættes i relief ved, at eleverne får kendskab til andre kulturers musik, fx i arbejdet med musikudøvelse, gennem projektorienterede forløb eller ved skolekoncerter.

Med udgangspunkt i forskellige former for musik, herunder den musik, eleverne selv udøver og lytter til, drøftes, hvordan musikken kan bruges til at skabe en følelsesmæssig fællesnævner, og at en del musik primært er skabt, fordi noget *måtte* udtrykkes, mens anden musik først og fremmest har et kommercielt formål.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin	Trinmål efter 2. klassetrin
<p>Musikudøvelse</p> <p>Undervisningen tager udgangspunkt i børns umiddelbare lyst til at bruge krop og stemme.</p> <p>Lege og legelignende aktiviteter, der udvikler elevernes pulsfornemmelse, opmærksomhed og samarbejde, indgår som et væsentligt element i undervisningen især i første del af forløbet. Elevernes pulsfornemmelse opbygges ved instrumentledsagelse til de vokale aktiviteter samt gennem rytmelege, sanglege og danse.</p> <p>Med henblik på at styrke elevernes bevidsthed om egen stemme og sikkerhed i intonation foregår fællessangen fortrinsvis uakkompagneret eller med diskret akkompagnement. Sangene synges i et passende lyst stemmeleje afpasset efter deres karakter, og eleverne opfordres jævnligt til at synge små solistiske passager. Elevernes intonation styrkes gennem arbejde med vekselsang og ekkosang.</p> <p>Det er vigtigt for elevernes stemmebevidsthed, at de udfolder sig kreativt, legende og eksperimenterende med stemmens mangfoldige udtryksmuligheder.</p>	<p>Musikudøvelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • deltage opmærksomt i legende musikalsk udfoldelse • følge og holde en puls • synge med på et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer med vægt på børnesange samt årstids- og højtidsange • fremsige et udvalg af rim og remser • synge med god intonation i større grupper • synge efter anvisninger på tempo, toneleje og udtryk • anvende forskellige musikinstrumenter som ledsagelse til leg og sang • deltage i sammenspil med enkle rytmiske og melodiske figurer • deltage i en række sanglege og bevægelseslege.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin

Musikalsk skaben

Undervisningen tager udgangspunkt i børns nysgerrighed og åbenhed over for lyd og lydforløb. Det er vigtigt, at det skabende arbejde foregår inden for tydelige rammer. Eleverne eksperimenterer med forskellige klangkilder og deres lyd kvaliteter. Senere i forløbet udvælger og sammensætter eleverne lyde til lydillustrationer og klangkulisser. Der arbejdes både med klangflader og pulsfaste lydforløb.

For at bevidstgøre eleverne om forskellige form-, klang- og udtryksmæssige kvaliteter vænnes de til at tale om resultaterne af de skabende processer, og der arbejdes gradvist med at fastholde dele af elevernes improvisationer som begyndende komposition.

Trinmål efter 2. klassetrin

Musikalsk skaben

- anvende krop, stemme og forhåndenværende klangkilder i skabende musikalsk arbejde
- producere lydillustrationer og klangkulisser over rim, remser, eventyr eller egne fortællinger
- udføre enkle rytmiske improvisationer med ledsagelse af grundpuls
- synge korte melodiske improvisationer med eller uden tekst
- komponere små rim, remser og sange
- deltage i forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin	Trinmål efter 2. klassetrin
<p>Musikforståelse</p> <p>Undervisningen tager udgangspunkt i børns lyst til at forholde sig aktivt handlende til musik. For at eleverne kan overskue musikkens forløb og bevare opmærksomheden, bør de musikeksempler, der præsenteres, som hovedregel være korte og indeholde tydelige strukturtræk. Undervisningen i musikforståelse bygger overvejende på aktiviteter som lyttelege, gættelege og imitationslege.</p> <p>Når eleverne udtrykker musikoplevelse i ord, billeder og bevægelse, vil de ofte være styret af deres associationer frem for opmærksomhed på musikkens strukturelle egenskaber. Der tales om sammenhængen mellem de forskellige tolkningsudtryk og forhold i musikken.</p> <p>De grundlæggende musikalske elementer gøres konkrete for eleverne gennem lege og i forbindelse med musikudøvelse.</p> <p>Gennem visualisering af forskellige lydforløb udvikler eleverne forståelse for, at musikalske forløb kan skrives ned på forskellig måde.</p>	<p>Musikforståelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • lytte opmærksomt til korte musikstykker, der associerer til noget konkret • udtrykke oplevelse af musik i ord, billeder og bevægelse • udtrykke elementer i et musikstykke i leg og dramatisering • bedømme, hvilken af to toner, der er højest, samt om en tonerække går op eller ned • kende forskel på puls og rytme • høre forskel på dur og mol • anvende notation til rytme og lyd • genkende klangen af størstedelen af musiklokalets instrumenter • forstå, at der er forskellige musikgenrer • forstå, at musik bruges i mange sammenhænge.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 3. og 4. klassetrin

Musikudøvelse

Arbejdet med musikudøvelse skal ud over det teknisk-musikalske også skærpe elevernes bevidsthed om den enkeltes betydning for det musikalske fællesskab, herunder vigtigheden af, at forskellige roller varetages på lige fod.

I sangrepertoiret indgår væsentlige sange fra den kulturelle tradition, også selvom sangteksterne ikke umiddelbart er let forståelige for eleverne.

Eleverne bevidstgøres efterhånden om, at sange alt efter deres karakter fordrer forskellig stemmekvalitet, udtryk og sangstil. Der arbejdes med at udvide stemmens ambitus (toneomfang) og at bruge kroppen hensigtsmæssigt til støtte for sangstemmen. De rytmisk prægede sange forstærkes i stigende omfang med mikrofon.

I arbejdet med at styrke intonation og stemmekvalitet synger eleverne i mindre grupper. Det sker typisk i forbindelse med sammenspil og den almindelige fællessang, hvor nogle vers kan udpeges som gruppevers. Arbejdet med flerstemmig sang udvikles fra anvendelse af enkle overstemmer i form af korte strofer til over- eller understemmer af mere selvstændig karakter.

Eleverne spiller sammen i såvel større som mindre grupper, og de får erfaring med spil på forskellige instrumenter. Den enkelte skal dog også have lov til at blive mere fortrolig med et enkelt instrument, bl.a. i forhold til melodispil og brug af notation.

Arbejde med traditionelle og rytmiske fællesdancer er med til at stimulere elevernes musikoplevelse, musikalitet, fællesskab og samarbejde.

Trinmål efter 4. klassetrin

Musikudøvelse

- deltage opmærksomt og med bevidsthed om egen rolle i fælles musikalsk udfoldelse
- synge et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer
- bruge en sangbog og gøre rede for dens opbygning
- synge med god intonation og klang samt tydelig tekstudtale i mindre grupper
- fastholde en enkel over- eller understemme sammen med andre i flerstemmig sang
- deltage i fremførelse af enkelt opbyggede talekorsatser
- anvende musikinstrumenter fra forskellige instrumentgrupper i enkle sammenspilsarrangementer
- anvende et relevant instrument i forbindelse med melodispil
- deltage i sammenspil med varierede modstemmer og rytmer
- spille enkle melodier efter gehør og med støtte af notation
- deltage i en række lettere fællesdancer.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 3. og 4. klassetrin	Trinmål efter 4. klassetrin
<p>Musikalsk skaben</p> <p>Musikinstrumenter indgår i stigende omfang i det skabende musikalske arbejde. Også computeren bør inddrages.</p> <p>Den skabende proces sker fortsat inden for tydelige rammer for form, klang og udtryk. Disse rammer er eleverne i nogen udstrækning med til at fastlægge.</p> <p>I forbindelse med melodisk komposition arbejder eleverne enkeltvis eller i mindre grupper, så hver enkelt kan præge arbejdet. Sangstemmen vil for mange elever være det sikreste kompositionsredskab.</p> <p>Computerens muligheder som kompositionsværktøj inddrages efterhånden i arbejdet.</p> <p>Improvisation knyttes til musikudøvelsen, fx i form af mellemspil eller improvisationsvers.</p> <p>Begyndende arrangement med afprøvning af forskellige forspil, instrumentsammensætninger og sammensatte formforløb knyttes ligeledes til musikudøvelsen.</p>	<p>Musikalsk skaben</p> <ul style="list-style-type: none"> • anvende krop, stemme, musikinstrumenter og andre klangkilder i skabende musikalsk arbejde • producere lydillustrationer og klangkulisser over fortællinger, eventyr, digte eller historier • udføre enkle rytmiske eller melodiske improvisationer som del af et musikalsk forløb • komponere små melodier med udgangspunkt i sangstemmen ved hjælp af musikinstrumenter eller på computer • sammensætte enkle forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre • arrangere musikalske forløb sammen med andre.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 3. og 4. klasses trin

Musikforståelse

De musikeksempler, der præsenteres for eleverne, skal fortsat være forholdsvis korte med klare strukturelle særpræg. Præsentationen sker hovedsageligt gennem elektroniske medier, men indimellem også som levende musik.

Eleverne vil fortsat udtrykke deres musikoplevelse ud fra associationer, men opmærksomheden rettes i stigende omfang mod væsentlige strukturelle træk ved musikken.

I forbindelse med musiklytning og gennem lærerens fortælling får eleverne et begyndende indblik i musikkens historie.

Arbejdet med musyklære bør i høj grad knyttes til elevernes musikudøvelse. I valg af musikalsk indhold skal der derfor tages højde for, at musyklæren tilgodeses. Almindelig musikalsk fagterminologi indføres og anvendes efterhånden i alle sammenhænge i musikundervisningen.

I forbindelse med musikudøvelse får eleverne kendskab til skolens musikinstrumentarium, mens kendskab til et bredere udvalg af instrumenter knyttes til musik, der præsenteres indspillet, ved gæstelærer eller ved skolekoncerter.

Med udgangspunkt i elevernes oplevelser og erfaringer med musik i forskellige sammenhænge gøres de bevidste om, at musik har en betydning og spiller en rolle både i den enkeltes liv og i samfundslivet.

Trinmål efter 4. klasses trin

Musikforståelse

- lytte opmærksomt til musik med tydelige karakteristika
- udtrykke oplevelse af musik nuanceret og bevidst i ord, billeder og bevægelse
- gøre rede for formforløb og stemning i små musikstykker på baggrund af musikalske elementer som dynamik, klangfarve og motiver
- vurdere relationen mellem tekst og melodi i sange fra det almindelige repertoire
- forstå begreber som frase og motiv, der har tilknytning til melodiopbygning
- kende forskel på melodi og akkompagnement
- anvende de erhvervede musikteoretiske begreber i samtale om musik ved musikudøvelse og musiklytning
- anvende notation som hjælp til at forstå den rytmiske eller melodiske udvikling i en enkelt stemme
- vise kendskab til lydudviklingen på og genkende klangen af et udvalg af musikinstrumenter
- vise kendskab til musikeksempler, som repræsenterer et genre- og stil-mæssigt varieret repertoire fra især den vesterlandske musikkultur, og nogle centrale skikkelser med tilknytning til den valgte musik
- samtale om musikkens funktion i forskellige sammenhænge bl.a. ved fester og religiøse handlinger og i medier.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 5. og 6. klassetrin	Trinmål efter 6. klassetrin
<p>Musikudøvelse</p> <p>Eleverne er i dette forløb med til at vælge en del af det musikalske stof, og i stigende grad er det dem, der sammen finder frem til den fælles musikalske tolkning, fx karakterudtryk, klangbalance og eventuel instrumentation.</p> <p>I sangrepertoiret medtages fortsat væsentlige sange fra den kulturelle tradition.</p> <p>I stigende grad afprøver eleverne de forskellige sang- og klangidealer, som er egnede til at fremme det musikalske udtryk. I det hele taget bør elevernes bevidsthed om kvaliteten i det musikalske udtryk prioriteres højt.</p> <p>Eleverne spiller fortsat sammen i større og mindre grupper, hvor principielt alle instrumenter kan inddrages. Blandt andet opmuntres eleverne til indimellem at medbringe instrumenter, der dyrkes i fritiden. I forbindelse med sammenspil og korsang opfordres eleverne til at påtage sig solistopgaver.</p> <p>Akkordspil på instrumenter som fx ukulele, guitar og tangentinstrumenter indgår i øget omfang.</p> <p>Eleverne arbejder i stigende grad med musikalsk notation for at kunne deltage så selvstændigt som muligt i musikudøvelsen.</p> <p>Det musikalske stof, der synges og spilles, bør repræsentere en bred vifte af genrer og stilarter.</p>	<p>Musikudøvelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • deltage lyttende og medskabende i fælles musikalsk udfoldelse • synge et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer samt sange på andre sprog, først og fremmest engelsk, norsk og svensk • synge med god intonation og klang samt tydelig tekstudtale såvel med som uden mikrofon • deltage i flerstemmig sang med opmærksomhed på det musikalske udtryk • deltage i fremførelse af talekorsatser af sammensat karakter • anvende et bredt udvalg af musikinstrumenter fra forskellige instrumentgrupper i sammenspilsarrangementer • anvende et relevant instrument i forbindelse med akkordspil • betjene musiklokalets tekniske anlæg • deltage i sammenspil i forskellige genrer og stilarter • være opmærksom på det musikalske udtryk i sammenspillet • bruge notation som støtte for musikudøvelsen • deltage i fællesdans fra forskellige kulturer.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 5. og 6. klassetrin	Trinmål efter 6. klassetrin
<p>Musikalsk skaben</p> <p>Elevernes lydformningsprægede arbejde med udgangspunkt i litterære eller andre forlæg får i stigende grad præg af selvstændige lydforløb.</p> <p>I arbejdet med at sammensætte forløb med forskellige kunstneriske udtryksformer skal eleverne have mulighed for at tage udgangspunkt i et personligt engagement, en intens oplevelse, en særlig stemning eller følelse. Arbejdet hermed kan med fordel foregå tværfagligt.</p> <p>De skabende aktiviteter med improvisation, komposition og arrangement skal fortsat være integreret i musikudøvelsen. Eleverne kvalificerer løbende hinandens musikalsk skabende arbejde gennem diskussioner, kommentarer og forslag.</p>	<p>Musikalsk skaben</p> <ul style="list-style-type: none"> • anvende krop, stemme, musikinstrumenter og andre klangkilder, herunder computer, i skabende musikalsk arbejde • producere lydforløb, lydillustrationer og klangkulisser over fortællinger, eventyr, digte eller historier • udføre fri rytmisk eller melodisk improvisation over en fastlagt akkordfølge • komponere enkle melodier eller små musikstykker, bl.a. ved hjælp af computer • sammensætte forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre • drøfte musikalske arrangementer med andre og give idéer til deres udførelse.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 5. og 6. klassetrin

Musikforståelse

Eksemplerne til musiklytning består af længere musikstykker og repræsenterer varierede genrer og stilarter. Det tilstræbes, at eleverne jævnlgt oplever levende musik.

Musiklytningen ledsages af opgaver, der kan være af analytisk karakter, men også udfordre til tolkning i andre udtryksformer. De valgte udtryksformer begrundes og evalueres.

Undervisning i elementær musiklære er fortsat tæt knyttet til musikudøvelse. Musikalsk notation inddrages i stigende omfang i form af partitur, enten i traditionel nodeskrift eller i grafisk notation.

Eleverne øger deres instrumentkendskab i forbindelse med musikudøvelse og i nogen grad musiklytning. I dette forløb lægges der især vægt på, hvordan de forskellige instrumenter bidrager til den musikalske helhed.

Eleverne øger deres musikhistoriske indsigt gennem projektlignende forløb, der sætter fokus på udvalgte musikhistoriske perioder. Sådanne forløb kan med fordel gøres tværfaglige.

Den vesterlandske musikkultur sættes i relief ved, at eleverne får kendskab til andre kulturers musik, fx i musikudøvelse, i projektorienterede forløb eller ved skolekoncerter.

Med udgangspunkt i forskellige former for musik, herunder den musik, eleverne selv udøver og lytter til, drøftes, hvordan musikken kan bruges til at skabe en følelsesmæssig fællesnævner, og at en del musik primært er skabt, fordi noget måtte udtrykkes, mens anden musik først og fremmest har et kommercielt formål.

Trinmål efter 6. klassetrin

Musikforståelse

- lytte opmærksomt og med forståelse til musik i forskellige genrer og stilarter
- lytte til levende, professionelt fremført musik med forståelse for koncertsituationen
- fortolke et stykke musik gennem selvvalgte udtryksformer
- gøre rede for formforløb og stemning i musikstykker i forbindelse med udøvelse og lytning
- anvende enkle akkordmønstre efter anvisning
- anvende notation som hjælp til at få overblik over sammenhæng og formforløb i et musikstykke med flere stemmer
- genkende klang og beskrive virkemåde af en varieret række af instrumenter og gøre rede for deres roller i sammenspilsrelationer
- identificere vigtige træk ved musik fra udvalgte perioder i den vesterlandske musikkultur og vise kendskab til nogle centrale musikhistoriske skikkelser med tilknytning til disse perioder
- vise kendskab til musik fra andre kulturer
- samtale om musikkens funktion og virkning som samlende, stemningsskabende, opildnende og manipulerende
- samtale om, hvordan musik optræder både som kunstnerisk udtryk og som vare.

Læseplan

Læseplanen er struktureret ud fra de tre centrale kundskabs- og færdighedsområder. Den indeholder en angivelse af undervisningens progression i den obligatoriske musikundervisnings tre forløb.

Musik er en del af vores kultur og indtager en betydelig plads i børns og unges hverdag. Det er derfor naturligt, at musikundervisningen beskæftiger sig med samtidens musik, men ældre musik skal også inddrages. Der arbejdes med kompositionsmusik og rytmisk musik i forskellige stilarter og med såvel populære som mere eksperimenterende udtryksformer. Under indtryk af den stigende internationalisering og hyppigere møder med fremmedartede kulturer vil det fremgå, at fremmede musikkulturer skal præsenteres, men det understreges også, at udgangspunktet er den vesterlandske musikkultur.

De tre centrale kundskabs- og færdighedsområder indgår på varieret måde og med forskellig vægtning som en helhed i undervisningen. Alle områder vil ikke kunne tilgodeses i lige høj grad hele tiden, men når hvert af de tre forløb er afsluttet, skal undervisningen have været tilrettelagt således, at eleverne har kunnet tilegne sig kundskaber og færdigheder inden for alle tre områder. Undervisningen skal så vidt muligt give eleverne den praktiske erfaring og teoretiske viden, som giver dem mulighed for at udtrykke sig i, om og til musik, og som er afgørende for oplevelse af musikalsk kunst og glæden ved musik.

1. forløb – 1.-2. klassetrin

Undervisningen i dette forløb tager udgangspunkt i leg, eksperimenter, afprøvning, undersøgelse, forundring og oplevelse. Elevernes læringsprocesser – også de mere kundskabsmæssige – sker fortrinsvis gennem brug af krop og stemme. Det musikalske stof er generelt præget af enkelhed og overskuelighed.

Musikudøvelse

Den enstemmige fællessang er helt central på disse klassetrin. Gennem fællessangen opbygges et varieret repertoire af sange, som dels knytter sig til børnenes hverdag og stimulerer deres forestillingsverden og fantasi og dels repræsenterer den kulturelle sangtradition. Det drejer sig bl.a. om børnesange, årstids- og højtidsange samt salmer og bibelhistoriske sange. Desuden arbejdes der med rim og remser.

Til den instrumentale side af musikudøvelsen inddrages instrumenter som trommer, rytmeinstrumenter og stavspil, først og fremmest som ledsagelse til sang, leg og bevægelse.

Der lægges i alle dele af musikudøvelsen vægt på, at eleverne lærer at deltage hensigtsmæssigt i et musikalsk fællesskab. Det sker gennem sang og spil, men også i arbejdet med et repertoire af nye og gamle sang- og bevægelseslege samt lette fællesdansen.

Læseplan

En forudsætning for et velfungerende musikalsk fællesskab er, at eleverne udvikler en god pulsforfølelse.

Eleverne skal arbejde med at

- opbygge god fællessang
- synge små solistiske indslag, fx hvor det passer i det almindelige sangrepertoire
- udvikle bevidsthed om egen stemme, dens muligheder og klang, dels i forbindelse med den almindelige sangaktivitet og dels gennem legende aktiviteter
- udvikle god intonation, bl.a. gennem ekkosang og vekselsang
- spille på udvalgte musikinstrumenter – især lette akkompagnementer til sange, remser og sanglege
- øve en fælles grundpuls
- spille enkle rytmemotiver og toneforløb separat og i et vist omfang i sammenspil.

Musikalsk skaben

Eleverne eksperimenterer med, hvordan de med krop, stemme og forhåndenværende genstande kan skabe lyd og musikalske forløb.

Eleverne skal arbejde med at

- undersøge mangfoldigheden i lyd-kvaliteter ved forskellige klangkilder og variationsmulighederne i den enkelte klangkilde
- sammensætte lyde og klange til lydillustrationer og klangkulisser, som understreger eller udbygger tekster som rim, remser, egne fortællinger og korte eventyr
- improvisere rytmisk og melodisk inden for klart udstukne rammer med begrænsede valgmuligheder i forhold til fx rytmisk kompleksitet, toneleje, dynamik og tempo
- komponere små melodier til rim og remser
- sammensætte forløb, hvor musik og andre kunstformer som billedkunst, dans, drama og poesi supplerer og belyser hinanden.

Musikforståelse

Eleverne præsenteres for musik i professionel udførelse – indspillet eller levende fremført. Musikstykkerne udvælges på en sådan måde, at de kan stimulere den musikalske forestillingsevne eller associere til fx stemninger, naturoplevelser, dyr og steder. De skal desuden repræsentere mange genrer, fx klassisk, rock, opera, jazz og folkemusik.

Der arbejdes med musikalsk erkendelse, først og fremmest ud fra associative musikoplevelser, men også ud fra mere analytiske tilgange.

I samtale om den præsenterede musik drøftes også, hvor og hvordan musik bruges uden for skolen.

Læseplan

Eleverne skal arbejde med at

- omsætte musikstykker til andre udtryksformer, fx rytmik, dans, dramatisering, maleri og fortælling, og samtale om sammenhængen mellem musikken og den valgte udtryksform
- lege og eksperimentere med musikalske elementer som tempo, dynamik, takt, puls og rytme
- lege og eksperimentere med fænomenerne lydstyrke, tonelængde, tonehøjde og melodibevegelse
- tilegne sig en begyndende forståelse af taktarter og dur/mol tonalitet
- anvende musikalsk notation i grafisk form
- undersøge spilleteknik, lyd dannelse og klang på en stor del af skolens musikinstrumentarium.

2. forløb – 3.-4. klassetrin

Undervisningen i dette forløb omfatter fortsat det eksperimenterende og undersøgende, men bærer også præg af elevernes stigende bevidsthed om egne evner og musikalsk forståelse. Gennem samarbejde erfarer de fællesskabets muligheder og betydning for et musikalsk udtryk og opdager efterhånden deres eget potentiale. Stoffet er nu i højere grad musikalske helheder af sammensat karakter. Opbygningen er dog fortsat enkel og tydelig.

Musikudøvelse

Den enstemmige fællessang er som hidtil et centralt element i undervisningen. Repertoiret udbygges med nyere og ældre sange, viser og salmer af forskellig karakter, hvad angår fx tempo, metrik og stemning. Eleverne lærer, hvordan sangbøger er bygget op, og at de har forskellige principper for udvalget af sange.

Der lægges vægt på et varieret sammenspilsrepertoire.

Som en væsentlig musikalsk samværsform arbejdes der med et udvalg af nye og gamle fællesdansen af dansk og udenlandsk oprindelse. Disse danse bidrager også med en kropslig erkendelse af elementære musikalske forhold som fx dynamik og musikalsk form.

Eleverne bevidstgøres om, at enhver opgave i et musikalsk fællesskab trods forskellighed har betydning for det samlede udtryk.

Læseplan

Eleverne skal arbejde med at

- vedligeholde og udbygge god fællessang
- øve solosang og mikrofonsang (solistisk og korisk), især i kombination med instrumenter
- synge flerstemmigt, fx i form af ostinat, kanon, gennemkomponerede andenstemmer og talekor
- forbedre deres intonation og give stemmen musikalsk udtryk samt opøve tydelig tekst-udtale
- spille på musikinstrumenter med forskellig klang, lyddannelse og spilleteknik, især som sammenspil
- spille melodi og akkompagnement
- fastholde forskellige rytmemotiver og toneforløb i sammenspil.

Musikalsk skaben

Undervisningen tager fortsat udgangspunkt i elevernes eksperimenteren med stemme, krop og forhåndenværende genstande, men også instrumenter og andre klangkilder, herunder computer, inddrages.

Eleverne skal arbejde med at

- lave lydillustrationer og klangkulisser til fortællinger og tekster af forskellig karakter og genre
- improvisere inden for tydelige rammer, men efterhånden med færre bindinger og flere valgmuligheder
- komponere, fx ved vokalt at tonesætte en udvalgt tekst eller ved at opbygge et klang- og formforløb af allerede fastlagte motiver
- arrangere musik ved at kombinere forskellige givne rytmer og stemmer i et musikstykke med opmærksomhed på variation og formforløb
- sammenstille musik med en eller flere andre kunstneriske udtryksformer, så de supplerer og belyser hinanden.

Musikforståelse

Eleverne præsenteres fortsat for professionelt udført musik – såvel levende fremført som indspillet. Musikken bør i vid udstrækning indeholde tydelige karakteristika, fx i form af iørefaldende rytmiske eller melodiske motiver, den valgte instrumentation eller det musikalske formforløb. Disse musikstykker skal på varieret måde først og fremmest repræsentere den vesterlandske musikkultur.

Der arbejdes både med det specifikke musikalske og med personerne omkring musikken, fx komponist eller musiker.

Læseplan

I forbindelse med den hørte musik – og evt. elevernes egen musikudøvelse – drøftes, hvilken rolle musik kan have i forskellige sammenhænge, fx ved fester, religiøse handlinger og koncerter, i stormagasiner og på restauranter, i radio, film og andre elektroniske medier.

Eleverne skal arbejde med at

- omsætte musikstykker til andre udtryksformer med stadig flere nuancer og med en stigende bevidsthed om forholdet mellem musikken og den anvendte udtryksform
- afdække grundlæggende strukturelle forhold i musikstykker, fx form, rytme, dynamik og instrumentation, og vurdere betydningen for musikstykkets forløb og karakter
- klarlægge sammenhæng mellem tekst og melodi i dele af undervisningens sangrepertoire
- anvende musikalsk terminologi i det konkrete arbejde med musikudøvelse og i forbindelse med musiklytning
- anvende musikalsk notation, således at de kan aflæse en melodibevægelses konturer og genkende rytmiske og melodiske motiver
- opnå kendskab til forskellige instrumenters konstruktion, lyddannelse, klang og spille-måde.

3. forløb – 5.-6. klassetrin

Undervisningen i dette forløb vægter i højere grad analyse og refleksion, men fastholder også den umiddelbare musikoplevelse. Eleverne er med til at vælge en del af det musikalske stof, og det er i stigende grad dem, der i forbindelse med den fælles musikudøvelse finder frem til den musikalske tolkning, fx karakterudtryk, klangbalance og instrumentation/instrumentering.

Musikudøvelse

Enstemmig fællessang skal stadig vægtes og repertoiret udbygges med sange på andre sprog, især norsk, svensk og engelsk.

Det instrumentale repertoire skal sammensættes, så det repræsenterer en stilistisk bredde.

Det musikalske samvær i form af dans og bevægelse fastholdes, og repertoiret udbygges, fx med afrikansk dans, samba, hiphop og stomp.

Læseplan

Eleverne skal arbejde med at

- vedligeholde og udbygge god fællessang
- øve smidighed, tekstudtale og egal klang i sang- og talestemme med opmærksomhed på de krav, som forskellige stilarter og genrer fordrer
- øve solosang og mikrofonsang, fx med fokus på stemmestyrke, tekstudtale, brug af forskellige klangkvaliteter og personligt udtryk
- udbygge den vokale flerstemmighed – først og fremmest med hensyn til det musikalske udtryk
- spille på et bredt udvalg af musikinstrumenter, hvor opmærksomhed på det samlede klangbillede og den indbyrdes balance vægtes, og hvor der gives plads til solistiske indslag
- spille enkle akkordmønstre
- anvende notation som støtte for hukommelsen i forbindelse med en musikalsk fremførelse eller som hjælpemiddel i indstuderingsfasen
- betjene musiklokalets tekniske udstyr, fx sanganlæg og elbas med forstærker.

Musikalsk skaben

I det eksperimenterende og skabende arbejde med musik skal eleverne ud over stemme, krop, musikinstrumenter og andre klangkilder have lejlighed til inddrage computerens særlige muligheder.

Eleverne skal arbejde med at

- lave lydillustrationer, klangkulisser og selvstændige lydforløb med udgangspunkt i fortællinger og tekster
- udbygge deres færdigheder i improvisation, hvor også enkle improvisationsskalaer inddrages
- komponere, hvor de bl.a. udnytter de muligheder, computeren giver for at fastholde og redigere det musikalske forløb
- arrangere musik, bl.a. ved at finde frem til det bedste musikalske udtryk gennem eksperimenter og drøftelser
- kombinere forskellige kunstneriske udtryksformer.

Musikforståelse

Eleverne skal forholde sig til den musik, de arbejder med, ud fra både umiddelbare oplevelser og mere analytiske tilgange. Musikken skal omfatte forskellige genrer og stilarter, og den præsenteres dels i indspillet form, dels ved koncerter. Eleverne gøres fortrolige med tilhørerens rolle i forskellige koncertsituationer.

Ud over vesterlandsk musik skal undervisningen rumme eksempler fra andre musikkulturer.

Læseplan

Der anvendes almindelig musikalsk terminologi i alle aspekter af musikundervisningen. Eleverne skal have indsigt i de mest elementære akkordsammenhænge.

Musikkens funktion, brug og virkning i samfundet og i forhold til den enkelte diskuteres. Opmærksomheden henledes på spændingsfeltet mellem musik som kunstnerisk udtryk og som handelsvare.

Eleverne skal arbejde med at

- vælge relevante udtryksformer til fortolkning af et givet musikstykke og begrunde deres valg
- analysere nogle af de musikstykker, de lytter til og/eller selv spiller
- få indsigt i elementære harmoniske forhold
- anvende musikalsk notation, så de kan følge et musikstykkets forløb i et partitur
- undersøge forskellige instrumenters musikalske anvendelsesmuligheder og deres typiske roller i sammenspil med andre instrumenter
- arbejde med udvalgte perioder i den vesterlandske musikkultur og derigennem få kendskab til periodens karakteristiske stiltræk og centrale personer.

Musik som valgfag

Læreplan for musik som valgfag består af:

- **Signalement**
- **Formål**
- **Slutmål**
- **Læseplan**

Signalement af musik som valgfag

Der undervises i musik som valgfag på 8. og/eller 9. og/eller 10. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

Musikalsk arbejde

Musik i kultur- og samfundsliv.

I musik som valgfag anvender og uddyber eleverne de kundskaber og færdigheder, de besidder, bl.a. fra den obligatoriske undervisning. De grundlæggende kundskaber og færdigheder i de to områder udvikles som en helhed både i musik som valgfag, og når valgfaget indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne får mulighed for at

- fordybe sig musikalsk inden for udvalgte områder
- arbejde selvstændigt med emner og problemstillinger i relation til musik
- orientere sig uden for skolen med henblik på at finde muligheder for fortsat personlig musikalsk dygtiggørelse og udvikling.

Formål for musik som valgfag

Formålet med undervisningen i musik er, at eleverne udvikler deres evne til at opleve musik og til at udtrykke sig i og om musik. Undervisningen skal bibringe dem forudsætninger for livslang og aktiv deltagelse i musiklivet og for selvstændigt at kunne forholde sig til samfundets mangeartede musiktilbud.

Stk. 2. Gennem aktiv og skabende beskæftigelse med musik skal undervisningen medvirke til elevernes følelsesmæssige og intellektuelle udvikling, udvikling af koncentration og motorik samt øge deres forståelse af sig selv som en del af et fællesskab.

Stk. 3. Undervisningen skal fremme elevernes forståelse af dansk og udenlandsk musiktradition som en del af kulturlivet, dels således som den indgår i det aktuelle samfundsliv, dels i dens historiske perspektiv.

Slutmål for musik som valgfag

Efter 8./9./10. klassetrin

Musikalsk arbejde

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- deltage engageret og kvalificeret i et musikalsk fællesskab
- fordybe sig i musikarbejde på et afgrænset område
- reflektere over et musikalsk arbejde sammen med andre
- gøre rede for forskellige karakteristika ved den musik, der er arbejdet med
- dokumentere et intensivt og fordybende arbejde med musik i en musikalsk fremførelse eller et musikrelateret projekt.

Musik i kultur- og samfundsliv

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udvælge musikalske kundskabs- og færdighedsområder, de gerne vil videreudvikle
- forstå egne udviklingsmuligheder inden for det aktuelle musikalske område
- orientere sig i musiklivet uden for skolen.

Læseplan for musik som valgfag

Valgfagsundervisningen i musik tilrettelægges på 8. og/eller 9. og/eller 10. klassetrin.

Musikalsk arbejde

I valgfaget musik skal eleverne have mulighed for at anvende og uddybe den musikalske kunnen og erfaring, som de har tilegnet sig i den obligatoriske musikundervisning og på anden måde.

Indholdsmæssigt afgrænses undervisningen til et område eller emne, som viderefører et af den obligatoriske musikundervisnings 3 hovedområder:

- musikudøvelse, fx sammenspil eller sang
- musikalsk skaben, fx arbejde på en musical eller musikalsk improvisation
- musikforståelse, fx musik i kulturel og samfundsmæssig belysning.

Afgrænsning af undervisningsindholdet skal foretages på en sådan måde, at eleverne på den forholdsvis korte tid, der er til rådighed, får mulighed for at fordybe sig musikalsk.

Undervisningen skal omfatte analyse af og refleksion over musikkens struktur og udtryk.

Arbejdet skal munde ud i en form for præsentation, fx en afslutningskoncert eller projektpræsentation.

Musik i kultur- og samfundsliv

Afgrænsningen af undervisningsindholdet sker i samråd med eleverne.

Undervisningen skal søge at imødekomme den enkelte elevs interesser og medvirke til, at hver enkelt elev opnår større forståelse for sin egen situation og fremtidige muligheder i relation til musik og musikkultur.

Undervisningen må også give eleverne indblik i lokalsamfundets musiktilbud, fx musikskole, kirkekor, ungdomsklub, øvelokaler, koncertsteder/spillesteder. Uddannelsesmuligheder på det musikalske område berøres ligeledes.

Undervisningsvejledning

Indhold

53 Indledning

53 Musikudøvelse

54 Sang

57 Spil på instrumenter

59 Musikalsk skaben

60 Improvisation

60 Komposition

62 Arrangement

62 Musikforståelse

62 Musiklytning

64 Musiklære

67 Instrumentkendskab

67 Musikorientering

67 Supplerende områder

67 Dans og bevægelse i musikundervisningen

70 Musik og computer

72 Om faget musik

73 Undervisningsdifferentiering

75 Evaluering

75 Tværgående emner og problemstillinger

77 Musik i andre sammenhænge

77 Musik i skolens hverdag

77 Musik som valgfag

78 Frivillig musikundervisning

78 Samarbejde med musikskolen

Indledning

Undervisningsvejledningen er en redigeret udgave af Vejledning – Musik fra 1995. Teksten er disponeret i forhold til fagets tre hovedområder: *Musikudøvelse*, *Musikalsk skaben* samt *Musikforståelse*, som også betinger dispositionen i slutmål, trinmål samt vejledende beskrivelser og læseplan. Baggrunden for valget af disse tre hovedområder har været overvejelser om, hvordan musik bidrager til at opfylde folkeskolens formålsparagraf med fokus på musikkens rolle som alment dannende frem for fokus på de aktiviteter, der foregår i musikundervisningen inden for disciplinerne sang, instrumentalspil, bevægelse og musikkunde.

De tre hovedområder behandles som de første i vejledningen. Musikudøvelse og Musikalsk skaben er grundlæggende set færdighedsområder, mens Musikforståelse er et kundskabsområde. Imidlertid vil undervisningen som regel forme sig som en vis grad af dialog mellem områderne, hvorved det færdighedsmæssige og kundskabsmæssige kommer til at supplere hinanden.

Det første afsnit omhandler musikudøvelse i form af sang og instrumentalspil, der desuden er tæt knyttet til såvel musikalsk skaben som musikforståelse. Afsnittet om musikalsk skaben beskriver improvisation, komposition og arrangement, mens afsnittet om musikforståelse omfatter musiklytning, musikkunde, instrumentkendskab og musikorientering.

Efter afsnittene om kerneområderne følger et afsnit om dans og bevægelsesaktivitet. Et særligt afsnit præsenterer en række muligheder for brugen af computeren i undervisningen i forhold til de tre hovedområder.

Herefter følger nogle generelle synspunkter vedrørende faget. Først nogle overordnede betragtninger om faget musik, dernæst noget om mulighederne for at differentiere og evaluere musikundervisningen. Til sidst berøres problematikken om musikundervisning i tværgående emner og problemstillinger.

Vejledningens afsluttende del handler om musik i andre sammenhænge og kommer ind på musik i skolens hverdag, valgfaget, den frivillige musikundervisning og samarbejdet med musikskolen.

Musikudøvelse

I musikundervisningen udvikles elevernes evne til at opleve musik overvejende gennem sang, spil og bevægelse.

At fremføre musik vil for langt de fleste være en tilfredsstillende og livsbekræftende oplevelse, når de har tilegnet sig stemmerne i et musikalsk forløb og har opnået en bevidst eller intuitiv forståelse af disse stemmers samvirken i den musikalske helhed. Det er i

Undervisningsvejledning

denne forbindelse underordnet, om musikken er enkel eller kompliceret, lang eller kort, let eller vanskelig at udføre. Glæden ved at musicere er fundamentalt den samme.

Sang

Ved skolestart er næsten alle elever glade for at synge, og det er vigtigt at bevare deres lyst til at bruge stemmen varieret i både sang og tale. Fællessangen bør have en stor plads, men eleverne skal også have mulighed for at synge individuelt. Det at synge er en aktivitet, alle kan deltage i, og det er en god ide, at skoledagen er tilrettelagt således, at eleverne får mulighed for at udfolde sig sangligt hver dag.

Eleverne bør fra start opleve, at stemmen kan bære selv. Sang-, krops- og bevægelseslege indstudies således fortrinsvis uden akkompagnement, eller der kan anlægges et svagt rytmisk akkompagnement af fx håndtrommer. Ligeledes bør sangaktiviteten i vid udstrækning foregå a cappella.

Undervisningen bør understøtte, at eleverne bibeholder sangens kontakt til den medfødte kropsforankring. I rytmisk prægede sange skal eleverne have mulighed for at udfolde sig rytmisk/motorisk og kropsligt. Ved stilfærdige og mere indadvendte sange er det vigtigt, at de bibeholder eller udvikler en hensigtsmæssig kropsholdning, således at den medfødte vejtrækningsfunktion får gode betingelser. Det kan fx ske via associationer som at føle sig som en konge, politimand, engel, fin dame mv.

Det at synge er en aktivitet, alle elever kan deltage i, og da de yngste, som endnu ikke kan læse, for det meste hurtigt lærer sangene udenad eller mundaflæser læreren, kan alle være med uden særlige forkundskaber eller færdigheder. Det er vigtigt, at eleverne synger i det for dem naturlige stemmeleje. Mindre børn har deres styrke i området c1-d2.

Eleverne bør stifte bekendtskab med sang som en varieret udtryksform, hvor der er brug for forskellige stemmekvaliteter. De skal erfare, at forskellige sange fordrer forskellig stemmebrug, dynamik, energi, kropslighed, udtryk mv., ligesom forskellige former for sang har rod i forskellige traditioner.

Det er vigtigt, at eleverne dels oplever fællessangen som samlende aktivitet og kulturelt fænomen og dels opøver fortrolighed med og bevidsthed om egen stemmebrug. Stemmearbejde bør være præget af tillid til at udtrykke sig frit, eksperimentere, lytte, mærke, tale om stemmen, indrette sig og udfolde sig, og det bør foregå ved hjælp af billedsprog, associationer, fantasi og metaforer mere end ved handlingsanvisende direktiver.

Ud over at være en selvstændig disciplin udgør sang også en integreret del af mange af musikundervisningens øvrige aktiviteter i en musiktime.

Også rim og remser er en del af musikundervisningens indhold og må i den sammenhæng i højere grad betragtes som sang uden toner frem for rytmiseret tale. Det giver mulighed for at arbejde målrettet med en række musikalske elementer, fx grundrytme, tempo, udtale, dynamik og frasering uden bekymring om toner.

Undervisningsvejledning

Sangrepertoire

Det kan tilrådes, at man på den enkelte skole i fællesskab opbygger et genremæssigt bredt repertoire af sange til brug ved lejligheder, hvor en større gruppe elever er samlet. Derudover bør den enkelte klasse allerede fra skolestarten opbygge sit eget sangrepertoire, som er musikalsk og tekstmæssigt alsidigt.

Det er væsentligt, at repertoiret – i særdeleshed i de første skoleår – består af sange, som knytter sig til børnenes konkrete liv og stimulerer deres forestillingsverden og fantasi. Derudover bør sangrepertoiret i stigende grad indeholde ældre og nyere sange, som kan siges at tilhøre den kulturelle tradition, fx

- sange, der beskriver mennesket, landet og naturen
- årstids- og højtidsange
- historiske sange
- salmer og bibelhistoriske sange
- folkeviser
- sange på andre sprog.

Sangrepertoiret holdes levende ved, at sangene synges jævnligt. En del af repertoiret kan være sange, som musiklæreren vælger i samarbejde med de øvrige lærere, så der er sammenhæng til de emner og øvrige fag, som klassen arbejder med.

Stemmebevidsthed

I sangarbejde er det vigtigt, at eleverne får mulighed for at bibeholde eller udvikle den alsidige brug af stemmen, de er født med, og at de bliver bevidste om stemmebrugen.

I de yngste klasser kan stemmebevidsthed styrkes gennem stemmelege, sang- og bevægelseslege, associationer, eller når sangen/legen lægger op til, at børnene på skift udfolder sig solistisk i kortere eller længere sekvenser. Med ældre elever kan man fx arbejde med kendte sangeres udtryk, kulturelle aspekter af sanglig udfoldelse, afprøvning af forskellige sang-/klangidealer, disse idealers kendetegn, optagelse af deres egne stemmer i tale/sang.

Arbejdet med mikrofon kan integreres på alle klassetrin – både som forstærkning af sang og som pædagogisk hjælpemiddel i mere eksperimenterende stemmearbejde. Det kan dreje sig om at lave lydskulpturer til en fortælling eller dramatisering, fx at "fælde træer" med stemmen, lave motorlyde, hikke, lave en hønsegård, imitere fuglelyde, eller det kan være at forstærke tale. I mikrofonsang er det vigtigt, at der rettes opmærksomhed mod, hvilken kraft det er nødvendigt at synge med, ligesom der kan rettes fokus på fx tydelig tekst, klang, dynamik og personligt udtryk.

Sang-/stemmeudvikling

Man kan udvikle sin sanglige kompetence hele livet igennem. Forudsætningen for, at børns sangstemme udvikler sig, er først og fremmest, at de oplever et rum for den sanglige udfoldelse, hvor de kan udfolde sig frit.

Undervisningsvejledning

Intonationsaspektet har en relativ høj status inden for vores kultur. Derfor er det vigtigt, at elever får mulighed for at udvikle deres sanglige kompetence. I den forbindelse kan man være opmærksom på følgende muligheder:

- Eleverne synger uden brug af tekstark. Derved får de mulighed for at rette fokus mod brugen af stemmen.
- Eleverne synger i et passende stemmeleje.
- Eleverne får mulighed for lejlighedsvis at høre sig selv (og hinanden) og få personlig feedback eller udfordringer.
- Eleverne arbejder med fx rim og remser, rap, start/stop, vokalpercussion, stemmelege samt bevægelses- og sanglege. Det vil styrke det rytmiske aspekt.
- Eleverne arbejder med kropslige, kinæstetiske lege eller lydassociationer, der indikerer op/ned (glisader), hvorved bevidstheden om melodisk kontur styrkes.
- Eleverne arbejder med faldende tertser (kuk-kuk). Det er mere befordrende for udvikling af intonation end lange, holdte toner.
- En elev synger for eller er rollemodel for de andre, hvilket stimulerer udvikling af intonation. Det er lettere for et barn at forholde sig til barnestemmer end til voksenstemmer, og det er lettere at forholde sig til kvindestemmer end til mandsstemmer.

Flerstemmig sang

I praksis vil ikke alle børn udvikle forudsætninger for at indgå i flerstemmighed på samme tid. Derfor er det vigtigt, at arbejdet med begyndende flerstemmighed sker i vekselvirkning med andre sider af sangarbejdet, og at den metodiske indfaldsvinkel også styrker intonationsudvikling.

Det første møde med tostemmighed bør være overstemmer i form af ostinater eller enkle, selvstændige melodiske forløb. Overstemmen kan nøjes med at omfatte nogle få takter af sangen, fx et omkvæd. En andenstemme kan også hente genkendeligt og overskueligt melodimateriale i sangens melodistemme, således at stumper fra melodien udgør en "eftersnakkende" andenstemme.

Fortroligheden med og sikkerheden i flerstemmig sang kan styrkes ved, at andenstemmen synges af læreren eller elever med forudsætninger for det, mens de øvrige synger melodien.

Talekor giver som rim og remser mulighed for at arbejde med en række musikalske elementer, men derudover kan en række principper for flerstemmighed introduceres på en tydeligere måde, når tonesproget udelades. Det kan fx dreje sig om imitation, kanon og ostinat. En ikke uvæsentlig side ved brugen af talekor er, at en del elever – især drenge – har lettere ved at identificere sig med flerstemmig tale end flerstemmig sang, hvorved talekor i nogen grad kan træde i stedet for flerstemmig sang og efterhånden lede over hertil.

Tidspunktet for udvikling af sans for musikkens harmoniske elementer, fx. flerstemmig sang, er individuel. Som udgangspunkt er den meget lidt udviklet ved skolestart, mere differentieret i 3.-4.klasse og modnes først rigtigt for mange i løbet af 5.-6. klassetrin. Som i det foregående gælder det også her, at arbejdet bør ske så alsidigt som muligt.

Spil på instrumenter

Brugen af instrumenter skal give eleverne konkret indblik i en vigtig side af musikens verden, som er anderledes end sangen. Samtidig vil instrumenterne i forbindelse med musikudøvelse være en væsentlig hjælp for elevernes musikalske erkendelse, fordi de musikalske elementer her konkretiseres og i nogen grad visualiseres. Centralt i brugen af instrumenter er det musikalske samarbejde, når eleverne spiller sammen hele klassen eller gruppevis.

Selv om det som regel kun er en del af kroppen, der er direkte aktiv, når man spiller på et instrument, vil hele kroppen være indirekte aktiv under spillet. I forbindelse med tilegnelsen af færdigheder på instrumenter er det derfor af stor betydning, at der samtidig arbejdes med elementær rytmisk læring og stimulering af grov- og finmotorikken.

Gennem melodispil på instrumenter får eleverne lejlighed til at arbejde med tonesproget i rendyrket form. At spille melodier nuancerer desuden elevernes instrumentale teknik, når de lever med i de indbyggede spændingsforløb, der giver melodierne liv.

I megen musik bæres melodien af sangstemmen, mens det instrumentale i musikken har en mere ledsagende og måske uddybende karakter. Eleverne bør derfor også arbejde med akkompagnerende instrumentalspil, som kræver en speciel opmærksom lytten, så instrumenterne underordner sig sangen.

I sammenspil med mange forskellige instrumenter, hvad enten det er rent instrumentalt eller akkompagnerende, er der rig lejlighed til at arbejde med det klanglige billede både med hensyn til opbygning og balance. Dette kan have karakter af et skabende/medskabende arbejde og i videre konsekvens være en del af et arrangementsarbejde.

Et instrumentarium bestående af rytmeinstrumenter/percussion, trommesæt, stavspil, blokfløjte, ukulele, guitarer, elbas samt klaver og keyboards vil være hensigtsmæssigt til instrumentalspillet. Disse instrumenter opfylder tilsammen de musikalske krav, der kan stilles til et skoleinstrumentariums klanglige, melodiske og harmoniske muligheder.

Rytmeinstrumenter/percussion

I det første forløb kan rytmeinstrumenter i høj grad bruges som akkompagnement til rim, remser, sange og sanglege, når der arbejdes med elevernes pulsforfølelse og motorik.

Eleverne kan ved hjælp af instrumentariet illustrere tekster og billeder eller udnytte instrumenternes klangfarve, tonelængde og dynamik til at "tale sammen" og udtrykke stemninger som fx glæde, sorg eller vrede.

Akkompagnement til sange kan udføres på melodiers rytme, som markering af pulsen eller som fast rytmisk figur. Ved at veksle mellem forskellige instrumenter kan der skabes både klanglig, dynamisk og motorisk variation.

Undervisningsvejledning

Arbejdet med rytmeinstrumenter i de yngste klasser danner grundlaget for det senere arbejde med forskellige rytmiske stilarter. I afrikansk og latinamerikansk musik anvendes rytmeinstrumenterne ikke blot som rytmisk fundament, men som en mere selvstændig del af det musikalske udtryk.

Trommesæt

Trommesættet danner det rytmiske fundament i mange af de musikformer, som eleverne kender fra deres dagligdag uden for skolen. Trommesættet kan enten deles op på flere elever eller spilles af en enkelt elev. En trommeslager skal normalt udføre tre rytmiske figurer samtidigt, hvilket kræver en høj grad af motorisk koordination. Denne kan opøves, uden at eleverne nødvendigvis sidder ved det ene trommesæt, man normalt har til rådighed, men i stedet øver på borde, stole eller knæ.

Stavspil

Mange skolestavspil typer har samme spilleteknik, mens klangfarve, tonehøjde og fysisk størrelse er forskellige. En melodi eller modstemme kan således varieres klangligt uden at ændre spille måden.

Som melodi-instrumenter har stavspillene visse begrænsninger med hensyn til mulige tonearter, men de er meget velegnede til udførelse af modstemmer i enkle, overskuelige strukturer som trinvis bevægelse, ostinat og sekvens.

I de yngste klasser kan man til en melodi føje en helt enkel modstemme, der tilgodeser motorisk regelmæssighed. Det gælder i særlig grad melodier med en gentaget, harmonisk formel som grundlag.

I takt med udviklingen af elevernes motorik og musikalske erfaringer og bevidsthed kan stavspillene anvendes i mere komplekse sammenhænge og indgå i et mere kompliceret rytmisk/melodisk sammenspil.

Blokløjt

Blokløjten er et velegnet melodi-instrument til børn, både når de skal spille klassevis og i mindre grupper. Den giver en god variation i sammenspillets klangbillede og bør derfor hurtigt inddrages sammen med de øvrige instrumenter.

Blokløjtespillet kan indføres gennem en rolig, spilleteknisk progression. Ved at starte med meget gehørspil og improvisation stimuleres spilleglæden, og eleverne får overskud til at koncentrere sig om spilletekniske problemer. Det kan desuden være en udmærket idé at koble blokløjtespil og nodeindlæring sammen.

Ukulele, guitar og elbas

Disse spilleteknisk beslægtede instrumenter er velegnede i akkordspil og i arbejdet med at udvikle elevernes forståelse af harmonisk opbygning.

På ukulele og guitar kan brug af plekter være en hjælp til at overvinde nogle spilletekniske problemer i akkordspillet. Det kan i forbindelse med visse tonearter være praktisk med en capo d'astro, som i øvrigt er et godt pædagogisk hjælpemiddel til forklaring af transponering.

Undervisningsvejledning

På ukulelen vil eleverne normalt kunne magte at have 3-4 akkorder i beredskab ad gangen. At tonearterne G-dur, D-dur og E-mol ligger bekvemt, gør den velegnet til sammenspil med blokfløjte. Ukulelen har en højtliggende klang, som bør suppleres med guitar, bas eller klaver, der kan lægge den nødvendige bund. Der kan være både klanglige og motoriske grunde til at anvende den lidt større baryton-ukulele.

Guitarerne – og især de elektriske – er populære hos mange elever på mellemtrinnet. Den er imidlertid et vanskeligt instrument at inddrage til akkordspil i folkeskolens obligatoriske musikundervisning. Dog kan den med fordel anvendes til at spille melodiske forløb.

Også el-bassen er et populært instrument, som i short-scaleudgave er overkommelig for folkeskoleelever. Mens ukulele anvendes til akkordspil, fremhæver bassen i første omgang akkordgrundtonen for senere i forløbet at spille vekselbas og evt. mere varierede basgange.

Klaver og keyboards

Det er vanskeligt at forestille sig et musiklokale uden et klaver, idet musiklæreren dårligt kan undvære dette alsidige akkompagnementsinstrument i undervisningen.

Når klaveret suppleres med keyboards/synthesizere, er der et godt grundlag for at inddrage eleverne i spil på tangentinstrumenter. Fra stavspillene er eleverne fortrolige med begreberne høj-dyb, opad-nedad.

På keyboards og synthesizere kan der arbejdes med forskellige klangformer. Derfor er eleverne allerede tidligt i forløbet motiverede for at arbejde på disse instrumenter.

Musikalsk skaben

Musikundervisningen må gennem hele forløbet give eleverne mulighed for at frigøre deres kreativitet i et musikalsk udtryk. Det er væsentligt, at kreativiteten også kommer til udfoldelse i komposition og improvisation og ikke udelukkende i reproducerende musikudøvelse.

Den eksisterende, nedskrevne musik sætter forholdsvis snævre rammer op for udøveren, mens improvisation og komposition giver mere frie udfoldelsesmuligheder. Den skabende proces foregår altid på baggrund af rammer eller regelsæt. Sådanne begrænsninger kan være mere eller mindre formulerede, og i undervisningen må det i mange situationer være læreren eller klassen i fællesskab, som udstikker rammerne.

Komposition og improvisation giver eleverne en høj grad af musikalsk frihed – frihed til at lave musik, der ligner den, andre har lavet, eller som går ud over de vante grænser og leger med nye muligheder. En motivationskilde for deres musikalske skaben er nysgerrighed og lyst til at eksperimentere – at afprøve musikalske indfald i praksis, bruge det der lykkes, og kassere det der mislykkes.

Undervisningsvejledning

Det at være musikalsk skabende kan i høj grad være med til at give eleverne et musikalsk handleberedskab, som gør, at de siden hen vil være mere tilbøjelige til – helt eller delvis på egen hånd – at bruge musikalske udtryksformer såvel i deres dagligliv som i deres skolearbejde.

Det er i særlig grad gennem det musikalsk skabende arbejde, eleverne kan få erfaringer med og bevidstgøres om det æstetisk-musikalske udtryk.

Improvisation

Hvis elever er usikre og tøvende over for at lave musikalske improvisationer, kan det skyldes, at de ikke har tilstrækkelig klar fornemmelse af, hvad det er for en opgave, de skal løse. Derfor må arbejdet med improvisation i hvert fald de første skoleår afgrænses med hensyn til valgfrihed og varighed.

Klanglig og dynamisk improvisation, hvor man ikke er bundet rytmisk eller tonalt, er den mest elementære form for improvisation. I sin enkleste form kan solisten her vælge mellem at spille eller være stille. Det kan udvides til at vælge mellem to eller tre instrumenter med forskellig klang og til hurtig eller langsom, kraftig eller svag, ensartet spille-måde eller varieret.

Rytmisk improvisation er bundet til tempo og puls, men fri af det tonale. Det enkleste valg er at spille grundpulsen, evt. med indlagte pauser. Videre kan det være et lille rytmisk motiv eller lidt længere rytmiske figurer, som gentages, inden eleven måske tør vove sig ud i en mere fri rytmisk improvisation.

Melodisk improvisation udfolder sig i det tonale plan og inddrager i et vist omfang det rytmiske plan. Opgaven gøres overskuelig for eleverne ved at indføre begrænsninger på et eller begge planer. Rytmisk kan det være som beskrevet i forbindelse med rytmisk improvisation. Tonalt kan det dreje sig om bestemte start- og sluttoner eller udvalgte improvisationsskalaer.

Komposition

I kompositionsarbejde kan man – som i arbejde med improvisation – skelne mellem en klanglig/dynamisk, en rytmisk og en melodisk tilgang, selv om blandingsformer ofte vil være meget oplagte.

Klanglig/dynamiske kompositioner kan knytte sig til tekst i en eller anden form. For eksempel kan børnerim inspirere både med tekstens indhold og eventuelle gentagelser samt en ofte meget tydelig rytmisk identitet, således at man kan lave en lydillustration, der kan ledsage en fremsigelse af rimet. Andre tekster kalder ikke på en detaljeret lydillustration, men rummer nogle stemningsflader, som kan omsættes klangligt og stå som en lydkulisse bag det talte ord. En komposition i mere traditionel forstand er man tæt på i det øjeblik, man nøjes med at bruge teksten som udgangspunkt og laver et lydforløb, der kan præsenteres selvstændigt.

Undervisningsvejledning

Teksten vil i mange tilfælde være tilstrækkelig til at fastholde en komposition i elevernes erindring, men det vil nok i forbindelse med selvstændige lydforløb være nødvendigt med en form for grafisk notation, der kan fortælle, hvem der spiller hvornår og hvor længe, i hvilket tempo og med hvilken styrke.

Rytmask komposition kan foregå som et eksperimenterende forløb med den store samling af rytmeinstrumenter og percussion, som mange skoler råder over, hvor kompositionen fastholdes i en form for grafisk notation. Mange steder arbejdes der med stomp, en form for rytmisk skabende arbejde med udgangspunkt i krop, instrumenter og andre genstande, hvor også performance spiller en rolle. Et kompositionsprojekt kan have en tværfaglig vinkel med fx brøker og mønstre som udgangspunkt. Rytmiske figurer er desuden oplagte elementer i klangligt/dynamiske kompositioner, og det rytmiske er en integreret del af melodiske kompositioner.

En melodisk komposition kan være at sætte melodi til et strofisk digt, som eleverne evt. selv har lavet. Et sådant arbejde vil for nogle elever være mest oplagt at udføre vokalt. I så tilfælde må sangen optages på bånd eller disk, mens den huskes, så den kan blive fastholdt og evt. siden hen harmoniseret.

En anden måde at komponere på kan kaldes "puslespilskomposition". Man har et antal givne motiver, som man kan vælge imellem og sammensætte til en melodi, hvis omfang evt. også er fastlagt.

Endelig kan kompositionsarbejdet foregå ud fra et bestemt tonemateriale, fx en skala. Der kan stilles krav om, at det sker over et givet akkordforløb, eller man kan fastlægge taktart, varighed og sluttone.

Komposition på computer

Computeren er et oplagt værktøj, når man skal arbejde og eksperimentere med komposition og manipulation af musikkens elementer.

Arbejdet med at pusle motiver sammen til en musikalsk form eller opbygge et melodisk forløb kan foregå med samme lethed som redigeringen af et tekstdokument, og når et forslag foreligger, kan det afspilles eller udskrives eller eventuelt gennemgå endnu en redigeringsfase.

I forbindelse med opgaver og øvelser i at komponere melodier kan valgte afgrænsninger forholdsvis nemt lægges ind i et relevant program, hvorefter eleverne på skærmen sætter musikken sammen og retter den til.

Når der komponeres, er det hensigtsmæssigt, at eleverne arbejder parvis eller individuelt, så alle får mulighed for at arbejde med den støtte, computeren kan give i den skabende proces.

Det bør tilstræbes, at arbejde ved computeren foregår i koncentrerede forløb eller moduler. Det færdige arbejde skal naturligvis præsenteres for de øvrige elever og diskuteres.

Undervisningsvejledning

Arrangement

Ved arrangement vil de fleste umiddelbart forstå ikklædning af en melodi i form af akkorder, basgang, modstemmer og instrumentation, evt. også med forspil, toneartsændring, efterspil m.m.

Man kan meget langt foretage sig noget tilsvarende i undervisningen. Allerede i skolestarten kan eleverne i en sang vers for vers tage stilling til spørgsmål som:

- Skal det være med eller uden akkompagnement og i givet fald på hvilke instrumenter?
- Skal tonearten ændres fra forrige vers?
- Hvordan skal tempoet være?
- Hvilken lydstyrke skal det have eller hvilken dynamik?
- Skal der synges solo eller tutti?
- Skal der indføres ekstra vers, fx instrumentalvers, nynnevers?
- Hvilken slags klang skal vi forsøge at synge med?

Tilsvarende spørgsmål kan siden hen overvejes i forhold til stroferne i melodier med et repetitivt formforløb så som gentagelse/variation/modsætning. Og spørgsmålene kan udvides med:

- Skal ens strofer arrangeres ens?
- Og hvad med de tilsvarende strofer i næste vers?

På samme måde kan man ved sammenspilsatser gøre sig overvejelser om, hvordan der eventuelt skal veksles mellem instrumentalvers og vokalvers, hvorvidt der skal være forspil, mellemspil og efterspil, hvilke instrumenter der skal bruges undervejs, hvorvidt der skal indlægges en improvisation osv.

I forbindelse med rim og remser har elever og lærer muligheder for at arbejde med det rytmiske i form af gentagelse, variation og modsætning og i sidste ende bygge en talekorsats op. Sådanne muligheder vil være vanskelige at udnytte i forhold til en sang.

Overvejelser om gentagelse, variation og modsætning vil ligeledes kunne inddrages, når forskellige kunstneriske udtryksformer sættes sammen.

Musikforståelse

Musiklytning

Intet barn kan vel i dag begynde i skolen uden at være vant til at høre musik, mens nok kun de færreste har prøvet at lytte til den. Når børn begynder skolen, har de et overvejende passivt konsumerende forhold til musik. Til gengæld er de forholdsvis fordomsfrie i deres vurdering af musik. De accepterer gerne musik, som ikke alle på forhånd er for-

Undervisningsvejledning

trolige med, men den mediebarne populærmusik fungerer som en vigtig del af elevernes musikalske beredskab, og det må man i musikundervisningen tage hensyn til, når man bestræber sig på at udvide deres musikalske univers.

Det er en vigtig opgave for musikundervisningen, at eleverne lærer, at man også kan forholde sig til musik på en anden måde, nemlig at gøre den til genstand for opmærksom og intens lytning. På den baggrund må musiklæreren i sin undervisning stræbe efter at skærpe elevernes opmærksomhed over for musikken og det, der sker i den – både den musik, de selv spiller og synger, og den musik, som andre udfører.

Med henblik på at bevare en musikalsk åbenhed og at opnå indblik i forskellige sider af vor musikalske kultur præsenteres eleverne regelmæssigt for musik af vidt forskellig art med vægt på den vesterlandske musikkultur, fx klassisk, jazz, folk, rock, avantgarde, midaldrelig, elektronisk samt efterhånden også musik fra kulturer uden for den vestlige verden.

I enhver form for fælles musikudøvelse er det en forudsætning, at man lytter til hinanden. I denne forbindelse er det ikke kun det grovere som at holde tempo og synge/spille rent, der er vigtigt, men også nuancer som klangbalance og tekstforståelighed. Hertil kan læreren med fordel bruge lydoptagelser og lade eleverne lytte til det, de selv har lavet. Kritik og selvkritik af musikudøvelse er en vigtig del af arbejdet med musikfagets æstetiske dimension.

Eleverne må lære en terminologi, som gør dem i stand til tale sammen om musikken, og de skal motiveres til at prøve at udtrykke og begrunde deres holdninger til musik inden for mange forskellige stilarter, ligesom de skal lære at lytte til og forstå hinandens synspunkter. Elevernes evne til at lytte skærpes også gennem samtale om musik, fx når de sammenholder to stykker musik og finder ligheder og forskelle, når de leder efter temaer, sekvenser eller klangvirkninger, eller når de associationer, musikken giver, diskuteres. Lytningen kan yderligere styrkes ved, at associationerne synliggøres i billeder eller bevægelse eller evt. omsættes i fortælling.

Gennem opmærksom og intens lytning til såvel ældre som nyere musik bliver eleverne bevidst om musikkens udtryk, form, stilarter og historie samt instrumenternes klang.

Professionelle koncerter

Mange elevers forbrug af mediemusik er meget stort. Dette indebærer en risiko for passivitet og ensidighed i forhold til musik, som bør imødegås i musikundervisningen, bl.a. gennem inddragelse af levende musik. Således bør alle elever have mulighed for at opleve koncerter med professionelle musikere.

Hvis mødet med den levende musik skal have en chance for at fastholde elevernes interesse i konkurrence med den teknisk perfekte massemediemusik, er det vigtigt, at den præsenteres på et højt professionelt niveau og med et alsidigt repertoire. Det er ligeledes af stor betydning, at den pædagogiske ramme er nøje tilpasset elevernes alderstrin og forudsætninger, og at koncerterne forberedes, gennemføres og efterbehandles på en pædagogisk hensigtsmæssig måde.

Undervisningsvejledning

Den levende musik motiverer i højere grad eleverne til koncentreret lytning end den medieformidlede. Desuden vil koncerter med professionelle kunne give eleverne et værdifuldt indblik i udøvelsen af musik som erhverv og derigennem være med til at øge respekten om musikken og musikfaget.

Musiklære

Undervisningen i musiklære omhandler musikkens forskellige elementer og aspekter, så eleverne får et fælles sprog i deres fælles arbejde med musik.

For at gøre musiklæren så konkret som muligt bør undervisningen altid foregå i forbindelse med en musikalsk oplevelse – enten elevernes egen musikudøvelse, en skolekoncert eller indspillet musik.

Musikkens lyde

Skærpelse af elevernes bevidsthed om de musikalske lyde er et vigtigt led i træning af musikalsk gehør, musikalsk forestilling og koncentrationsevne. Derfor må arbejde med lydstyrke, lydlængde, tonehøjde og klangfarve stå centralt i den tidlige musikundervisning.

I forbindelse med lydstyrke arbejdes der med begreberne kraftig/svag, og man kan eventuelt indføre fagudtrykkene forte/piano. Ud over en fast lydstyrke kan den enkelte tone have et lydstyrkeforløb, ligesom en tonerække kan have en dynamik med et stigende eller faldende styrkeforløb. Terminologien kraftigere/svagere foretrækkes i begyndelsen, mens crescendo/diminuendo kan indføres efterhånden.

Elevernes erkendelse af forskellige, faste lydstyrker eller lydstyrkeforløb kan ske gennem dramatiserende bevægelseslege og ved brug af stemmen, hvad enten det foregår mere improvisatorisk, eller i forbindelse med at klassen synger en sang flere gange med forskellig lydstyrke og dynamik. Instrumenter bruges på samme måde som stemmen, men de kan også af eleverne udpeges som mere eller mindre velegnede til forskellige lydstyrker og dynamiske forløb.

Med hensyn til lydlængde arbejdes der med såvel toners varighed som instrumenters udklangstid. Dette sidstnævnte opleves intenst af eleverne, når de skal bevæge sig til lyden, så længe de kan høre den, og når de med samme slags bevægelse skal fylde forskellige udklangstider ud.

På lignende måde kan man arbejde med modsætningen korte toner/lange toner såvel kropsligt som vokalt og instrumentalt evt. ud fra modsætninger som fx flittig/doven, bæk/flod, fodboldtransmission/slowmotion-gentagelse.

Tonehøjde er knyttet til begreberne høj-dyb og opad-nedad, som er rumlige begreber. Disse relationer kan konkretiseres ved hjælp af stavspillene, idet klangstavens forskel i længde modsvarer forskellen i tonehøjde, ligesom forskellige former for notation understøtter begrebsdannelsen.

Undervisningsvejledning

Lydes og instrumenters klangfarve kan man arbejde med at skelne og karakterisere ved fx at tage udgangspunkt i lydskildens materiale (metal, træ, skind mv.), i de associationer, de giver (lys, mørk, hul), og i lydefterligninger m.m.

Rytme

Det er meget vigtigt, at eleverne får en sikker pulsfornemmelse. Udgangspunktet for arbejdet med den rytmiske puls er kroppens gentagne bevægelser i gang, løb og i bevægelser som håndklap o.l. Derfor er fx pulsklap til klassens fællessang og sanglege med rytmisk fastlagte bevægelser gode til etableringen af en fælles pulsfornemmelse. Det er af allerstørste betydning for hele musikundervisningens succes, at dette arbejde prioriteres højt, da den fælles musikudøvelse som oftest baseres på en fælles puls.

Der arbejdes desuden med at følge en puls i sang, sammenspil og bevægelse, når der tælles for, når der dirigeres, og når musikken blot klinger. Med udgangspunkt i repertoire til sang og sammenspil arbejdes der med ligedelt og uligedelt taktart i forskellige tempi og med rytmiske figurer i forskellige stilarter.

Som et væsentligt element i arbejdet med rytmiske figurer inddrages ordenes og sprogets rytme, så den rytmiske figur får tekst på. Herigennem styrkes elevernes sproglige udvikling samt deres erkendelse, udførelse og fastholdelse af rytmiske figurer, der ikke følger melodirytmien. Herved kan selv de yngste elever udføre forholdsvis komplicerede rytmer.

Melodik

Når man synger, er den melodiske side af det musikalske forløb meget væsentlig. Det gælder imidlertid ikke alene vokalmusik, men også hovedparten af instrumentalmusikken i den vestlige musikkultur.

I musikkens melodiske forløb er ofte indlejret udtryk og betydning, stemning og følelse, som rækker ud over det melodiske i teknisk og strukturel forstand og ind i det, der forbinder vort inderste med musikalsk udtryk og mening. Derfor kan man i undervisningen arbejde med den melodiske dimension på mange planer.

Melodiens byggesten er intervaller og intervalkombinationer. De sammensættes til melodiske formforløb af forskellig varighed og længde. De kan stå ved siden af hinanden som gentagelse eller variation, udvikle sig mod højdepunkt og vende tilbage til udgangspunktet. De kan forstås som spændingsforløb, hvor melodikurven kan stige eller falde og have sin begyndelse, midte og afslutning.

Dette kan understreges i det sanglige udtryk, men også bevidstgøres og artikuleres gennem kropsbevægelse eller nedfældes i grafisk notation som spændingskurver, der evt. kan være udgangspunkt for videre arbejde med det musikalske stof og udtryk.

Spændingskurver forstået som intensitetsforløb har som regel også en emotionel side, således at man ad denne vej kan komme tæt på musikkens iboende følelsesudtryk og de strukturelle træk ved musikken, som udtrykker stemning eller følelse i den ene eller anden retning: glæde/sorg, melankoli/ekstase, mod/frygt, ømhed/fjendtlighed, stigende/faldende intensitet etc.

Undervisningsvejledning

Denne indfaldsvinkel til arbejdet fører til erkendelsen af, at det melodiske spiller sammen med andre musikalske parametre som dynamik, tempo, klang, rytme, harmonik, og at det er helheden, der resulterer i musikalsk formoplevelse og til syvende og sidst giver musikken mening og fængsler os.

Harmonik

Den naturlige indfaldsvej til musikkens harmoniske fænomener er dur- og moltreklangene, således som de optræder i akkompagnementsfigurer til viser og sange. De rytmiske populærformer har ofte en fast harmonisk puls (akkordskift på hver anden eller hver fjerde takt). Derfor vil man i arbejdet med sådan musik have et godt udgangspunkt for at bevidstgøre eleverne om akkordskift, klangforskellen på dur- og moltreklang, konsonans/dissonans mv. Arbejdet med treklange kan understøttes af akkordspil på ukulele, guitar, stavspil og tangentinstrumenter.

Notation og visualisering

Visualisering af musik og musikalske fænomener tjener to hovedformål. For det første er visualisering et vigtigt hjælpemiddel i udviklingen af elevernes musikalske erkendelse. For det andet er visualisering dels i form af noder, dels i andre former, en stor støtte for musikudøvelsen. I løbet af den obligatoriske musikundervisning vil det være naturligt, at eleverne stifter bekendtskab med det almindelige nodesystem og lærer at bruge det i et vist omfang. Der arbejdes kun undtagelsesvis med egentlig nodelæsningsfærdighed, men det tilstræbes, at eleverne bliver i stand til at bruge et nodebillede som støtte for sanglige, instrumentale, analytiske og kompositoriske aktiviteter.

Andre former for notation kan i forskellige sammenhænge overvejes. For eksempel kan melodikurver – skitse-mæssig fremstilling af melodibevægelse – bl.a. anvendes i forbindelse med bevidstgørelse af tonehøjde og tonelængde. Eleverne vil kunne notere i melodikurver.

Trappenotation viser på en overskuelig måde såvel tonehøjde som tonelængde. Over for eleverne er den bedst egnet til aflæsning og ikke som deres egen notationsform. Som spilleforlæg er dens anvendelse begrænset til meget enkle forløb.

Den sekundinddelte tidsakse og grafisk notation er en anden notationsform, som er anvendelig, når man bevæger sig mere eller mindre ud af det diatoniske musikunivers, fx i forbindelse med lydformningsaktiviteter. De musikalske begivenheder kan indtegnes på tidsaksen på mange forskellige måder.

Solmisation er en visualiseringsform, der ved hjælp af håndtegn giver eleverne en visuel og bevægelsesmæssig fornemmelse af tonernes bevægelsesretning og bevidstgør dem om skalatrinnes relative sammenhæng. Dette kan danne indfaldsvinkel til både flerstemmig sang og nodelære.

Undervisningsvejledning

Instrumentkendskab

Med hensyn til de instrumenter, der ikke umiddelbart indgår i musikundervisningen, er der flere muligheder for at få dem præsenteret for eleverne. Hvis der er elever i klassen, som spiller på instrumenter i fritiden, kan man dels benytte disse instrumenter i musikudøvelsen, dels lade de pågældende elever demonstrere dem for klassen. Hvis denne mulighed ikke foreligger, kan man gennemføre instrumental-demonstrationer ved at lade musikskolens lærere og elever eller professionelle musikere medvirke i undervisningen.

Derudover kan man ved hjælp af indspillede musikeksempler i forskellige stilarter bevidstgøre eleverne om instrumenternes klang.

Musikorientering

På de yngre klassetrin præsenteres musik fra forskellige musikhistoriske perioder og genrer, og der suppleres med fortællinger om musikeksemplernes komponister eller om de musikere, der udfører musikken. Senere fordyber eleverne sig i udvalgte musikhistoriske perioder og deres markante musikpersonligheder. Således tilstræbes det, at eleverne får en fornemmelse af musikkens udvikling gennem tiderne frem til i dag. Også musikken anskuet i sin samfundsmæssige relation belyses og diskuteres i denne sammenhæng.

Gennem lytning til musikkens forskellige stilarter – barokken, klassikken, romantikken, vor tids musik osv. – og samtale herom kan man sidenhen bevidstgøre eleverne om musikkens forskellige formtyper som fx rondo, fuga og menuet.

Musikorienteringen kan i nogen grad relateres til det musikalske stof, som eleverne arbejder med i musikudøvelse. I øvrigt vil anvendelsen af film, video og tv være en god støtte for arbejdet, da eleverne blandt andet gennem underlægningsmusik til film og tv-serier har en bred musikalsk referenceramme.

Supplerende områder

Dans og bevægelse i musikundervisningen

Lyst og evne til at tilegne sig musik vokser hos mange børn, når de får mulighed for at give musikken et kropsligt udtryk. Musikoplevelsen bliver mere konkret, musikforståelsen styrkes, og musikudøvelsen stimuleres. Det skyldes, at elementer som hurtig-langsom, acceleration-deceleration, spænding-afspænding, rytme og puls alle er uløseligt knyttet til såvel dans og bevægelse som til musik.

Undervisningsvejledning

Arbejdet med bevægelse i musikundervisningen må omfatte forskellige danseformer lige fra den fastlagte dans til den frie bevægelsesimprovisation, da børn har forskellige behov for bevægelse, og danseformerne omvendt stiller forskellige krav til børnene. De fastlagte former giver tryghed og opfylder børns behov for at lære bestemte færdigheder, mens de friere former imødekommer behovet for at eksperimentere og skabe selv.

Eleverne må konfronteres med musik af vidt forskellig karakter og oprindelse. I forbindelse med bevægelsesaspektet i musikundervisningen vil det betyde, at den valgte musik må appellere til forskellige typer af bevægelse. Ud over længere, frit udviklende bevægelsesforløb af mere lyrisk og dramatisk karakter må der også arbejdes med korte, repeterende og mere nøgterne mønstre.

Dans og bevægelse til musik tiltaler ofte især piger. Derfor bør undervisningen også indeholde bevægelsestyper- og -former, som drenge kan identificere sig med, og som passer til deres motorik.

Sanglege

Mange sanglege består af fastlagte dele, som alle deltager i, og som veksler med mere improvisatoriske afsnit, hvor en eller to elever sættes i centrum og evt. danser solo eller bestemmer, hvordan alle skal danse. Sådanne lege kan derfor være et godt udgangspunkt for arbejdet med såvel bundne som mere frie danseformer. Sanglegene tilgodeser i høj grad hver enkelt elevs motoriske formåen, men stimulerer også den fælles pulsfornemmelse.

De gamle, traditionelle sanglege, der er folkeligt fælleseje, har en naturlig plads i undervisningen, men også de sanglege, der er opstået de seneste årtier, og som lever i børnenes leg, kan inddrages.

Sang og bevægelse

Sang og bevægelse virker befordrende på hinanden. Bevægelsen påvirker vejrtrækningen og kroppens muskler på en sådan måde, at eleven vil være tilbøjelig til at synge mere med – og på en sundere måde. Sangens tekst og hele stemning påvirker omvendt det kropslige udtryk og gør det friere. Ud over sanglege kan det derfor være udmærket, at eleverne også bevæger sig til sange fra det almindelige sangrepertoire, evt. blot ved at gå rundt i en kreds. Naturligvis kan elever og lærer i fællesskab vælge at udvikle mere raffinerede forløb, som fx er sammensat af nye trin, armbevægelser eller figurer.

Selvkomponerede danse og bevægelsesimprovisation

Undervisningen bør omfatte danse og bevægelsesforløb, som eleverne selv skaber. Sådanne danse, der kan knyttes såvel til elevernes sang som til musik, de lytter til, kan indgå på alle klassetrin.

Elevernes selvkomponerede danse eller bevægelsesforløb er en slags visuel tolkning af musikken – en genskabelse i et helt andet, men dog nært beslægtet og konkret udtryksunivers. En sådan transformering af musikken kræver elevernes aktive lytten, så deres erkendelse af musikkens stemning og af musikalske elementer som fx form, tempo, lydstyrke og klang åbnes.

Undervisningsvejledning

Den bevægelsesmæssige visualisering af musikken giver desuden læreren en mulighed for at vurdere, i hvilken grad og på hvilken måde eleverne lytter sig ind i musikken.

Der kan arbejdes mere skitse-mæssigt for at støtte den musikalske erkendelse, men elever og lærer må også gennem diskussioner og afprøvninger arbejde målrettet mod at skabe faste danseforløb. Foregår arbejdet i grupper, kan de forskellige resultater sammenholdes og diskuteres.

En tilgang til improvisatorisk dans kan være, at eleverne fx bevæger sig frit til et stykke musik, diskuterer musikken karakter med læreren og derefter gentager forløbet. Derved får eleverne ud over at bevæge sig helt spontant også mulighed for at basere improvisationen på en gennemlytning og nogle refleksioner.

I forbindelse med improvisation er der også mulighed for at gøre erfaringer med sammenhængen mellem musik og bevægelse. I parvis arbejde kan den ene fx gennem spontant spil eller sang inspirere den andens bevægelser. Omvendt kan bevægelsen også være igangsætter for musikken. Denne sidstnævnte arbejdsform kan eventuelt føre frem mod egentlige direktionsovelser.

Dramatisering

En særlig slags bevægelsesforløb, som mindre børn ikke klart skelner fra dansen, er dramatiseringen. Selv om grænsen er flydende, kan man sige, at dramatiseringen har legens konkrete karakter, mens den rendyrkede dans lever i kraft af sin egen æstetik.

Dramatiseringer kan baseres på programmusik, men eleverne kan også tillægge andre musikstykker en historie, som dramatiseringen bygger på. Endelig kan en konkret historie være udgangspunkt for såvel dramatisering som valg af musik.

Dramatiseringer kan variere fra enkle forløb, hvor alle elever illuderer den samme figur eller ting til mere komplicerede forløb med en handling og mange roller. I disse former er dramatiseringen tæt på improvisatorisk dans.

I forbindelse med dramatiseringer – og dans og bevægelse i det hele taget – kan det være en idé at bruge forskellige enkle rekvisitter, som fx tørklæder, papirstrimler, stofbaner, vimpler, hatte og masker. Sådanne rekvisitter får eleverne til at glemme sig selv, så kroppen kommer til friere udfoldelse i sine bevægelser. Samtidig fremhæves bevægelsens art eller karakter, eller elevernes forestilling om en forvandling støttes, så de lettere kan identificere sig med de ting eller personer, de skal illudere.

Danse fra forskellige kulturer

I folkeskolens musikundervisning har der gennem årene udviklet sig en tradition for at inddrage danske og udenlandske danse. Disse danse bør stadig indgå i undervisningen for at give eleverne indtryk af forskelligartede kulturtraditioner, bl.a. også den særlige form for musikalsk samvær, som kommer til udtryk omkring folkemusikken. I begyndelsen kan der eventuelt arbejdes med de vanskelige danse i tillempet form.

Ud over at give gode og sjove oplevelser fremhæver dansene, hvilken betydning den enkeltes indsats har for det fælles resultat, og de udvikler den fælles pulsformelse,

Undervisningsvejledning

som er så vigtig for al fælles musikalsk aktivitet. Endelig støtter de erkendelsen af musikens forskellige former.

Nogle udenlandske danse som fx afrikansk dans, samba, squaredance, hip hop og stomp kan med deres direkte appel til kroppen om at udfolde sig i dans være med til at udvikle og konsolidere rytmesansen. De udvikler kropsbevidstheden og kan dermed danne et godt udgangspunkt for de selvkomponerede danse og bevægelsesimprovisationerne.

Musik og computer

Informationsteknologien griber ind over stort set alle musikkens områder. Samtidig er teknologien i høj grad integreret på den almindelige personlige computer, hvilket betyder, at den er bredt tilgængelig. I musikundervisning kan computeren derfor inddrages i forbindelse med mange sider af faget, og den tilbyder nogle muligheder, som ikke mindst er af betydning for det musikalsk skabende og eksperimenterende arbejde.

De nye muligheder omfatter

- digital indspilning og optagelse, som kombinerer musikkens klingende form og en visuel repræsentation, kan anvendes i forbindelse med analyse, redigering, manipulation og fremførelse af musikken
- noder og anden grafisk visning, fx dynamiske kurver, tabulatorvisning af tangenter eller gribetræt, klangbilleder, som er direkte koblet til den klingende musik
- mulighed for at arbejde med klangformer, som overskrider de grænser, akustiske, elektrisk forstærkede og elektroniske musikinstrumenter har
- virtuelle produktionsmiljøer til fx techno og electronica, hvor computeren indgår som platform i alle led af den musikalske proces
- netbaseret søgning, udveksling og samarbejde.

Computeren i det skabende musikalske arbejde

Computeren kan indgå i det skabende musikalske arbejde som et procesorienteret værktøj i improvisation, komposition og arrangement. Den kan bruges til at fastholde og bearbejde musikalske idéer, som synges eller spilles. På den måde kan den danne bro fra improvisatorisk arbejde til enkel komposition. Computerens kobling mellem den klingende musik og forskellige grafiske måder at vise den på sammenholdt med muligheden for på computeren at arbejde procesorienteret understøtter en intuitiv og eksperimentel tilgang, som ellers kan være vanskelig at etablere i musikundervisningen.

I det skabende arbejde kan der anvendes digitalt klangmateriale, deriblandt materiale man selv fremstiller. Det kan bearbejdes og indgå som elementer i en komposition. Mulighederne for at udvikle og forme klang åbner nye aspekter i den skabende musikalske proces. Man kan anvende computeren som hjælpemiddel til komposition fra et tekstligt forlæg, og dette arbejde kan få nye dimensioner ved, at teksten inddrages som digitalt klangmateriale.

Undervisningsvejledning

Virtuelle miljøer, som spænder over hele den musikalske proces, giver muligheder for at skabe, udføre og få indsigt i musik inden for nogle væsentlige, samtidige musikalske stilarter.

Mulighederne for at samarbejde med andre på nettet i den musikalsk skabende proces omfatter præsentation og udveksling af idéer, kompositioner og arrangementer samt projekter, hvor flere kan deltage i den skabende proces.

Computeren i musikudøvelsen

I den musikalske udførelse kan computeren indgå på to forskellige måder.

Digitalteknologien kan anvendes som klangkilde, "instrument". Der kan i den forbindelse arbejdes med digitale og digitaliserede lydkilder og produktion af sådanne samt med klangformning og lydbehandling. Disse teknikker er til dels en forudsætning for at indtage et antal nyere stilarter i undervisningen.

Teknologien kan også anvendes som digital optageteknik, som "båndoptager". Digital optagelse og mix kan på den ene side ske med henblik på fx cd-produktion eller multimedieproduktion, men kan også bruges i forbindelse med korrektion og udvikling af et musikalsk forløb.

Nettet giver også på dette område mulighed for at præsentere, udveksle og kommentere samt for at samarbejde i større produktioner, herunder multimedieproduktioner i tværfaglig sammenhæng.

Computeren i arbejdet med musikforståelse

Computeren kan inddrages i arbejdet med musiklytning ved, at musikken visualiseres i form af fx noder, dynamiske kurver og klangbilleder. Når der skabes sammenhæng mellem notation eller visuel repræsentation og den klingende musik, tydeliggøres formforløb og musikalske elementer som klangfarve, motiver og dynamik samt musikalske karakteristika. På den måde kan man tilegne sig en bredere forståelse af stilspecifikke og stilovergribende træk i musikken, samtidig med at man bevarer den mere umiddelbare oplevelse af det musikalske udtryk.

Arbejde med klangformning og syntetisk klangdannelse kan bidrage til forståelse af forskellige instrumenters klangunivers. Det enkelte instruments rolle i en musikalsk sammenhæng kan tydeliggøres gennem eksperimenterende arbejde med computerbaserede arrangementer, fx ved ændring af klang og justering af balance.

Nettet kan anvendes til at finde klangligt, skriftligt og billedligt materiale om musik i forskellige stilarter og udførelser.

Undervisningsvejledning

Om faget musik

Man kan beskæftige sig lyttende med musik uden at kunne spille eller komponere, mens man må kunne lytte, før man kan udføre musik, og vil man være musikalsk skabende, er det nødvendigt både at kunne lytte og udføre musik. Selv om lytningen således synes at være udgangspunktet, kvalificerer man imidlertid sin lytten gennem den praktiske musikudøvelse og det at skabe musik.

Ved at inddrage både det lyttende, det udøvende og det skabende i undervisningen sættes således en musikalsk udvikling i gang i eleverne – en udvikling, der både vil skærpe deres sansemæssige og udtryksmæssige oplevelse af musik og styrke deres håndværksmæssige og intellektuelle greb om den.

Udgangspunktet for undervisningen er, at alle børn er musikalske, dvs. at de alle lader sig påvirke af musik, og at de alle har et forhold til musik, når de begynder deres skolegang. At alle børn er musikalske, betyder imidlertid ikke, at deres musikalitet er lige udviklet. Deres forudsætninger er ofte meget forskellige, hvilket stiller særlige krav til tilrettelæggelsen af undervisningen. Men faget musik rummer bl.a. i sammenspilssituationer gode muligheder for at gå ind på hver enkelt elevs niveau, så stærke sider udnyttes, og svage sider udvikles.

Dertil kommer, at det musikalske fællesskab bidrager til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling ved at stille krav om koncentrationsevne i forhold til egen del af opgaven, om evne til at samarbejde med andre, om ansvarsfølelse over for det fælles produkt og om hensyntagen til de øvrige i fællesskabet.

Musikken indtager en betydelig plads i de fleste menneskers hverdag, og forståelsen af, hvad musik er, og hvordan den skal lyde, bestemmes i høj grad af musikudbuddet i medierne. Undervisningen omfatter derfor også disse musikgenrer, ikke mindst med henblik på at eleverne skal kunne forholde sig til dem.

Det er også vigtigt at arbejde med fagets historiske dimension for at forstå, at tidligere tiders musik er det fundament, som den nutidige musik bygger på. Det forhold, at dele af fortidens musik har levet videre eller genopstår og bliver en del af nutidens musik, er også en side af musikkens historiske dimension.

Den danske og dermed den vesterlandske musiktradition må være udgangspunktet for folkeskolens musikundervisning, men med den stigende internationalisering og øgede kontakt med fjerne verdensdele som Sydamerika, Afrika og Asien er musiktraditioner derfra bragt ind i vores samfund. Musik fra disse egne må også præsenteres i undervisningen.

Ifølge fagets formål skal undervisningen give eleverne forudsætninger for at kunne deltage i og forholde sig til musiklivet. Dette skal forstås i bred forstand som den mangfoldighed af musikudøvelse, hvor stort set alle aldersgrupper er repræsenteret, og som rækker lige fra græsrodsbevægelsernes og subkulturernes musik til den offentligt etablerede musik og fra amatørmusik til musik på et højt professionelt niveau.

Undervisningsvejledning

Ordet musikliv henviser desuden til, at musikdyrkelse i de fleste tilfælde kræver fællesskab med deraf følgende organisering i form af kor, orkestre, musikforeninger, spillesteder, musikskoler, aftenskoleundervisning, musikbiblioteker m.m.

Undervisningsdifferentiering

Undervisningsdifferentiering er et princip for tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen i en klasse eller gruppe, hvor den enkelte elev tilgodeses samtidig med, at man bevarer fællesskabets muligheder.

En undervisning, der bygger på undervisningsdifferentiering, tilrettelægges, så den både styrker og udvikler den enkelte elevs interesser, forudsætninger og behov, og så den indeholder fælles oplevelser og erfaringsgivende situationer, der forbereder eleverne til at samarbejde om at løse opgaver.

I sammenligning med de fleste andre fag stiller undervisningen i musik særlige krav til elevernes personlige egenskaber. Der stilles krav til koncentration, præcision og et stærkt forpligtende samarbejde. Den enkeltes udfoldelse må således ofte ske inden for fællesskabets grænser. På den anden side tilbyder fællesskabet nogle muligheder eksempelvis i fællessangen, som ikke er så følsom for, om enkelte ikke er med præcis fra start, og idet den per definition rummer såvel de stemmer, der er sikre i intonation, som dem, der arbejder på at blive det.

Inden for rammerne af det musikalske fællesskab er der også rige muligheder for at differentiere undervisningen ved, at de enkelte elever tildeles opgaver af forskellig art og varierende sværhedsgrad. Hele undervisningen må være båret af en ånd, som gør, at også de elever, som har de mere enkle og overskuelige opgaver, føler sig som ligeværdige medskabere af det fælles musikalske udtryk.

Det skabende musikalske arbejde giver temmelig forskellige muligheder for differentiering alt efter opgaven. Improvisation kan foregå gruppevis, men det er som oftest den enkelte, der må frem foran de øvrige. Det kræver mod, men når man er kommet der til, er det ganske naturligt og nærmest indbygget i begrebet improvisation, at sværhedsgraden afpasses, så den stimulerer den enkelte elev.

I det skabende arbejde med komposition kan der være fordele ved at arbejde parvis, således at idéerne kan afprøves og diskuteres. Arbejdet med lydformningsaktiviteter kan også foregå parvis, men hvis der anvendes akustiske klangkilder, vil det være bedre med grupper af en vis størrelse, så lydillustrationen eller klangkulissen kan afprøves.

Arbejdet med arrangement vil i folkeskolen ofte foregå i forbindelse med musikudøvelsen. Er samarbejdet præget af tolerance og hensyntagen, så alle kan komme til orde, vil nogle elever have ideer, som de ønsker afprøvet, mens andre vil forholde sig mere registrerende til de forskellige ideers bæreevne. De samme problemstillinger rejser sig i forbindelse med at sammenstille forskellige kunstneriske udtryk.

Undervisningsvejledning

Hvordan man i undervisningen bedst lytter til musik eller sætter sig ind i musikkens historie, afhænger meget af hensigten. At lytte til musik en hel klasse sammen eller i et større fællesskab bør indgå i musikundervisningen evt. som optakt til en mere intens lytning. Skal lytningen være af associativ karakter, kan eleverne arbejde enkeltvis, parvis eller i grupper, alt efter om formen, hvori lytningen udtrykkes, er ord, billede eller bevægelse. Er lytningen derimod af analytisk karakter, vil en parvis arbejdsform i mange tilfælde kunne give eleverne det bedste udbytte af undervisningen. Drejer det sig om indføring i musikkens historie, vil klasseundervisning med samtale og lærerens fortælling gøre god fyldest på de fleste klassetrin, mens man på de sidste klassetrin tillige kan tilrettelægge denne undervisning i projektlignende forløb.

Da musikundervisningen forudsætter, at eleverne lige fra første klasse samtaler om og diskuterer det musikalske arbejde, må det i stigende omfang sætte dem i stand til at deltage i udvælgelse af tematisk stof og emner, i valg af faglige angrebsvinkler og i udformning af det musikalske udtryk.

Med udgangspunkt i de fastlagte mål kan undervisningen tilrettelægges efter elevernes varierede behov med inspiration fra nedenstående spørgsmål:

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til fælles arbejde i klassen?

Fællessang, vokal flerstemmighed, sammenspil, musiklytning, musikforståelse, arrangement som del af musikudøvelse, arbejdet med fælles grundpuls m.v.

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til individuelt arbejde?

Opøvelse af manuelle, instrumentelle og vokale færdigheder, dele af kompositionsarbejdet, associativ lytning, omsætning af musikstykker til andre udtryksformer, fx tegning mv.

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til pararbejde?

Pararbejdet kan anvendes på de samme områder som nævnt under individuelt arbejde og giver muligheder for gensidig inspiration og konstruktiv dialog. Pararbejde overskrider således begrænsningen ved individuelt arbejde, men opretholder alligevel kvaliteter fra denne arbejdsform. Pararbejdet er desuden en velegnet arbejdsform i den musikalsk skabende proces bl.a. i forbindelse med brug af computer.

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til gruppearbejde?

Gruppearbejdsformen kan anvendes på de samme områder som klasseundervisningen. Fordelen ved en opdeling kan såvel ligge i mulighederne for at imødekomme elevernes ønsker og forudsætninger som bedre betingelser for fordybelse. Disse fordele har især betydning for improvisation, arbejde med arrangement, fordybelse i det musikalske udtryk samt associativ og analytisk lytning.

Hvilke dele af undervisningsindholdet kan især give anledning til egentlige samtaler med eleverne til støtte for deres forståelse og eget fortsatte arbejde med indholdet?

Musikalsk skabende arbejde i bred forstand, musikalsk udøvelse, især i relation til det musikalske udtryk, musikforståelse i bred forstand.

Undervisningsvejledning

Hvilke dele af et undervisningsforløb giver især mulighed for at fremme elevernes sociale forståelse og adfærd?

Fagets æstetiske karakter og den kreative arbejdsform kan bidrage til udvikling af konstruktive og gensidigt støttende samarbejdsformer. Samtidig er musikundervisningen bundet til et stærkt forpligtende samarbejde. Mulighederne for at fremme elevernes sociale forståelse og adfærd er således et gennemgående træk, som bredt set tilbyder sig i undervisningsfaget.

Evaluering

I forbindelse med undervisningens planlægning og tilrettelæggelse må man overveje, hvordan det kan sandsynliggøres, at de mål, man har sat for undervisningen, er opfyldt. I betragtning af fagets samlede tidsramme bør evalueringen så vidt muligt foregå som en integreret del af den fortløbende undervisning.

Det er centralt, at de mere tekniske og regelorienterede kompetencer ikke løsrives fra musikkens æstetiske karakter. Når elever ifølge læseplanen skal udvikle god intonation og stemmebevidsthed eller spille på udvalgte instrumenter, må den tekniske kompetence altid vurderes i forhold til musikkens udtryksside. Derved bliver det eksempelvis mere relevant at forholde sig til, om en elevs intonation er hensigtsmæssig i forhold til det musikalske udtryk i en given ramme, end hvorvidt der er tale om en teknisk kunnen, som man ville kunne forvente fra en elev, der går til en regulær sangundervisning.

Vægtningen af sammenhæng i evalueringen er desuden af betydning for, at eleven opfatter en vurdering og værdsættelse som meningsfuld, hvilket er afgørende for, at evalueringen kan tjene som et værktøj for elevens videre læring.

Som i alle andre fag er lærerens notater på baggrund af iagttagelser og samtaler med eleverne en meget anvendelig evalueringsform.

Eleverne bør i vidt omfang inddrages i evalueringen, så de kan forholde sig meningsfuldt til den udvikling, der finder sted.

Tværgående emner og problemstillinger

Selv om musik indgår i mange samarbejdssituationer, risikerer faget ofte at få karakter af en sekundær aktivitet. Lærerne må derfor i forbindelse med fagsamarbejdet gøre sig musikkens rolle klart og overveje, hvad den har at byde på dels i forhold til emnet eller problemstillingen, dels i forhold til de fastsatte trinmål. Kan musikken blot indgå som

Undervisningsvejledning

inspiration og fællesskabsfremmende islæt, eller har den mulighed for at bidrage til belysning af emnet eller indgå i et produkt? Er der måske sider af musikundervisningen, der kan få en bedre behandling i et tværfagligt undervisningsforløb end i den fagdelte undervisning?

Med hensyn til at inddrage musikken ligeværdigt kan områderne nodelære og instrumentlære være relevante i samarbejde med de naturvidenskabelige fag, hvis der fx sættes fokus på begreber som brøker, tid, lyd, rum og form. Man kan inddrage nodeskriften, der for det første gennem sit rytmiske system med taktarter, takter og nodelængder beskriver musikkens betoning og tidsmæssige udvikling, og for det andet gennem sit tonale system med linjer, nøgler og tonehøjder beskriver udviklingen i melodi og samklang. Desuden kan man inddrage de forskellige instrumenters lyddannelse, form, størrelse og materiale, som har betydning for deres forskellige lyd og klang. Arbejde med nodeskrivningsprogrammer på computer, fordybelse i tolvtoneteknik og fremstilling af instrumenter og elektroniske lydgivere vil være oplagte muligheder i sådanne sammenhænge.

Musikhistorie og musiksociologi har tæt forbindelse til flere af de humanistiske fag via kulturhistorien, kirkehistorien og de aktuelle samfundsforhold. Det vil være nærliggende også at inddrage kunsthistorien og billedmediet samt arkitekturen og tøjmoden. Derved fremhæves det, at musikken er en del af en bestemt tid med dens politiske og religiøse holdninger og dens kunstneriske udtryk. Forskellene på kirkelig og verdslig musik, som man op igennem historien skarpt har skelnet mellem, kunne for eksempel undersøges – eller måske hvilken betydning, sangen har haft til forskellige tider.

Det musikalske udtryk finder nærliggende samarbejdsrelationer i forhold til de øvrige praktisk musiske fag og danskfaget. Det viser sig ved, at udtryksformerne tonesprog, talesprog, skriftsprog, billedsprog og kropssprog gerne uddyber og belyser hinanden eller kompletterer hinanden og skaber nye udtryk, ofte i form af forskellige dramatiske udtryk. Det er oplagt at arbejde med musical eller videofilm med underlægningsmusik. At finde frem til musik, der karakteriserer fx eventyrfigurer eller livsstil, at skrive en digtsamling med egne melodier og illustrationer, at omsætte Heliosouverturen til billeder og drama efter at have studeret solens farveskift og bane over himlen kan være idéer til faglige samarbejdsrelationer.

Musik kan også indgå i samarbejde med andre fag, fx gennem sangen, hvor tonesprog og talesprog møder hinanden. I samarbejde med dansk og fremmedsprog kan der laves tekster til melodier eller omvendt. Sange kan bruges til at anskueliggøre historiske situationer og perspektivere oplevelsen af bibelske og religiøse hændelsesforløb, mens historiske og bibelhistoriske dramaer kan skildres og fortolkes musikalsk, fx i små musicals.

Musik i andre sammenhænge

Musik i skolens hverdag

Musik bør være en integreret del af skolens hverdag og ikke et fænomen, som kun opleves i musiklokalet.

Gennem sangen kan skolen opbygge et fællesskab og et tilhørsforhold på tværs af aldersgrupper. Eleverne må af og til samles med lærerne og opleve glæden ved at synge, fx i form af morgensang eller på anden måde. Sangen bør ligeledes være et samlende midtpunkt, når elever, lærere og forældre mødes.

Skolen kan også integrere musikken i skolehverdagen ved, at klasser, valghold, kor og orkestre får lejlighed til at fremføre de ting, som de har indøvet og lært. Dette kan ske internt bl.a. ved elevsamlinger og møder med forældre, men også uden for skolen ved at optræde for andre grupper af mennesker som fx foreninger, institutioner eller pensionistklubber. Sådanne arrangementer kan finde deres anledning i fx jul, påske, pinse, årstidernes komme eller før ferier og ved afslutningen på skoleåret.

Musik som valgfag

Den vejledende læseplan åbner for en bred vifte af muligheder for indhold, som giver eleverne på et valghold og deres lærer mulighed for at fokusere undervisningen efter interesse og forudsætninger. Det kan dreje sig om praktisk musikalske færdigheder eller musikalsk skabende processer. Der er også mulighed for at lade aktuelle spørgsmål være udgangspunktet eller lægge en historisk vinkel ind over undervisningen.

Den praktiske musikudøvelse med sang og sammenspil indtager traditionelt en central plads i undervisningen. Læreren bør derfor være opmærksom på, at en hel del elever møder op på musikvalgholdene med gode instrumentale forkundskaber. Disse forkundskaber og elevernes tryghed ved visse instrumenter skal naturligvis respekteres og udnyttes i undervisningen, men det kan være lige så vigtigt at give dem mulighed for at få et mere indgående kendskab til andre instrumenter.

I forbindelse med mange af indholdsmulighederne kan det være en god idé at tage på mindre ekskursioner, hvor eleverne fx kan overvære koncerter, besøge etniske musikmiljøer eller møde en musikproducer.

Computeren har mulighed for at få en central placering i undervisningen. Det kan dreje sig om arbejde med komposition eller at producere en musikindspilning – to aktiviteter, der i dette medie let kan glide mere eller mindre over i hinanden.

Undervisningsvejledning

Det vil i mange tilfælde være nærliggende, at valgholdet samarbejder med andre valghold eller elevgrupper, fx omkring større projekter som musicals.

Det er vigtigt, at eleverne på valgholdet medinddrages i overvejelser og beslutninger, så undervisningen så vidt muligt er deres projekt, og så de overbevisende kan præsentere deres udbytte af undervisningen.

Frivillig musikundervisning

Der er en mangeårig tradition for, at en skole har et kor. Denne undervisning sker i henhold til folkeskolelovens § 3, stk. 3, som giver skolen mulighed for at tilbyde eleverne undervisning i fritiden. Alt efter skolens antal af elever og deres alder kan man tilbyde begynderkor, juniorkor og kor for de ældste elever. Ved at aldersopdele i flere kor får elevernes musikalitet og stemmer gode udviklingsmuligheder, og det bliver lettere at udvælge et repertoire, som eleverne finder interessant.

Herudover kan skolen efter samme regler tilbyde sammenspil i ensembler, hvor eleverne fx spiller på blokfløjte, guitar, blæseinstrumenter og/eller almindelige skoleinstrumenter. Sammenspillet bør være det centrale, mens en egentlig instrumentalundervisning hører hjemme på musikskolen. På den anden side bør den viden og kunnen, som en del elever har erhvervet gennem musikskoleundervisning, udnyttes til fordel for både den frivillige og den obligatoriske undervisning. Det er vigtigt, at man nøje overvejer, hvilke sammenspiltilbud der kan gives til de yngste elever, og hvilke der skal gives eleverne i 5.-7. klasse, som i langt højere grad er i stand til at håndtere instrumenterne, men også er langt mere kritiske i valget af dem.

Arbejdet med skolekor og -orkestre bør foregå på en måde, så fremførelser ofte kan ske i fællesskab. Med kor og sammenspilsgrupper står en skole godt rustet – ikke mindst ved festlige lejligheder.

Der kan derudover bygges traditioner op, der omfatter mere end en enkelt skole, fx ved at afholde kommunale kor- og orkesterdage, hvor elever på forskellige niveauer samles til større projekter, gerne i samarbejde med musikskole, orkester-, sang- og musikforeninger, forældre m.m. Der kan desuden tilbydes musiklejrskoler, hvor klasser, kor, valghold, orkestre mv. mødes til fælles musikalsk samvær.

Samarbejde med musikskolen

Et samarbejde mellem folkeskolen og musikskolen er af væsentlig betydning. Musikskolen er forpligtet af musikloven til at samarbejde med folkeskolen, og det må derfor være naturligt, at folkeskolen går positivt ind i et sådant samarbejde.

Samarbejdet kan udmøntes i praktiske aktiviteter som fx kommunale spil-sammen-dage, teater- og dramavirksomhed, fælles koncerter, koncerter med musikskolelærere osv. Desu-

Undervisningsvejledning

den kan man overveje gæstelærerordninger begge veje i forbindelse med undervisningsforløb eller projekter, hvor de to lærerkulturer hver har deres forcer.

Det er også en vigtig side af samarbejdet, at lærerne i begge skoleformer er bevidste om, at undervisningen de to steder har hver deres sigte og derfor ikke i særlig høj grad skal overlape hinanden, men først og fremmest supplere hinanden.

For at fremme et godt samarbejde kan det være en god idé, at en enkelt af folkeskolens lærere får en kontaktlærerfunktion i forhold til musikskolen. Endvidere kan etablering af et kommunalt musikundervisningsråd med repræsentanter for alle musikundervisende organisationer i kommunen bidrage til, at samarbejdet bliver bredere end blot folkeskole og musikskole og også omfatter bl.a. gymnasium, kirke og fritidshjem.

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie

I denne serie udsender Uddannelsesstyrelsen publikationer med baggrundsorientering om lovgivningen, uddannelser og enkelte fag samt vejledninger om god praksis mv. Håndbøgerne er rettet mod uddannelsernes drift. I 2003 og 2004 er følgende udkommet eller under udgivelse i serien:

2003:

- Nr. 1: Typografi og læselighed – på skærm og papir. Brugervejledning til skrifttypen Union (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 2: Brugervejledning til MultiMedie Engelsk. Tegnsprogsstøttet undervisningsmateriale til engelsk inden for træfagene for elever med hørevanskeligheder og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 3: Projekt, case, opgave – hvad er projektarbejde i eud? En håndbog (UVM 7-360) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 4: Brugervejledning til Smedeuddannelsen. Tegnsprogsstøttet undervisningsmateriale til Smedeuddannelsen for elever med høre-, læse- og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 5: Brugervejledning til Skærmbaseret Svendeprøve. Prøveforberedende undervisningsmateriale til elever med læsevanskeligheder og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse mv. (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 6: Manual for tilsyn med undervisning i dagbehandlingstilbud samt på opholdssteder og døgninstitutioner (UVM 0121) (Grundskolen)
- Nr. 7: Kontaktlærerens værktøjskasse (UVM) (Internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 8: Evaluering af de personlige kompetencer i sosu – de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser (UVM 0124) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 9: Fælles Mål: Faghæfte 1: Dansk (UVM 5-431) (Grundskolen)
- Nr. 10: Fælles Mål: Faghæfte 12: Matematik (UVM 5-432) (Grundskolen)
- Nr. 11: Fælles Mål: Faghæfte 24: Elevernes alsidige personlige udvikling (UVM 5-434) (Grundskolen)
- Nr. 12: Fælles Mål: Faghæfte 25: Børnehaveklassen (UVM 5-433) (Grundskolen)
- Nr. 13: Vejledningsreformen – kort fortalt (UVM 0126) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 14: Råd og vink om afskrift og plagiat ved projektarbejde på htx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)
- Nr. 15: Orientering om folkeskolens afsluttende prøver 2004 (UVM 5-435) (Grundskolen)
- Nr. 16: Prøver, Evaluering, undervisning. En samlet evaluering af folkeskolens afsluttende prøver maj-juni 2003 (UVM 5-436) (Grundskolen)
- Nr. 17: AMU under forandring – om reformen fra 2004 (UVM 0131) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 18: Råd og vink om afsætning på hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)

2004:

- Nr. 1: Fælles Mål: Faghæfte 2: Engelsk (UVM 5-438) (Grundskolen)
- Nr. 2: Fælles Mål: Faghæfte 3: Kristendomskundskab (UVM 5-439) (Grundskolen)
- Nr. 3: Fælles Mål: Faghæfte 4: Historie (UVM 5-440) (Grundskolen)
- Nr. 4: Fælles Mål: Faghæfte 5: Samfundsfag (UVM 5-441) (Grundskolen)
- Nr. 5: Fælles Mål: Faghæfte 6: Idræt (UVM 5-442) (Grundskolen)
- Nr. 6: Fælles Mål: Faghæfte 7: Musik (UVM 5-443) (Grundskolen)
- Nr. 7: Fælles Mål: Faghæfte 8: Billedkunst (UVM 5-444) (Grundskolen)
- Nr. 8: Fælles Mål: Faghæfte 9: Håndarbejde (UVM 5-445) (Grundskolen)
- Nr. 9: Fælles Mål: Faghæfte 10: Sløjd (UVM 5-446) (Grundskolen)
- Nr. 10: Fælles Mål: Faghæfte 11: Hjemkundskab (UVM 5-447) (Grundskolen)
- Nr. 11: Fælles Mål: Faghæfte 13: Natur/teknik (UVM 5-448) (Grundskolen)
- Nr. 12: Fælles Mål: Faghæfte 15: Biologi (UVM 5-449) (Grundskolen)
- Nr. 13: Fælles Mål: Faghæfte 16: Fysik/kemi (UVM 5-450) (Grundskolen)
- Nr. 14: Fælles Mål: Faghæfte 17: Tysk (UVM 5-451) (Grundskolen)
- Nr. 15: Fælles Mål: Faghæfte 18: Fransk (UVM 5-452) (Grundskolen)
- Nr. 16: Råd og vink om internationalisering hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)

Publikationerne kan købes hos Undervisningsministeriets forlag eller hos boghandlere. Visse publikationer er trykt i meget begrænset oplag og kan derfor kun rekvireres i ganske særlige tilfælde mod betaling af et ekspeditionsgebyr. Internetpublikationerne kan frit downloades fra www.uvm.dk – til eget brug.

På UVM's website – på adressen: <http://www.uvm.dk/katindex.htm> – findes en oversigt over hæfter i Uddannelsesstyrelsens publikationsserier udgivet i 1999, 2000, 2001, 2002 og 2003